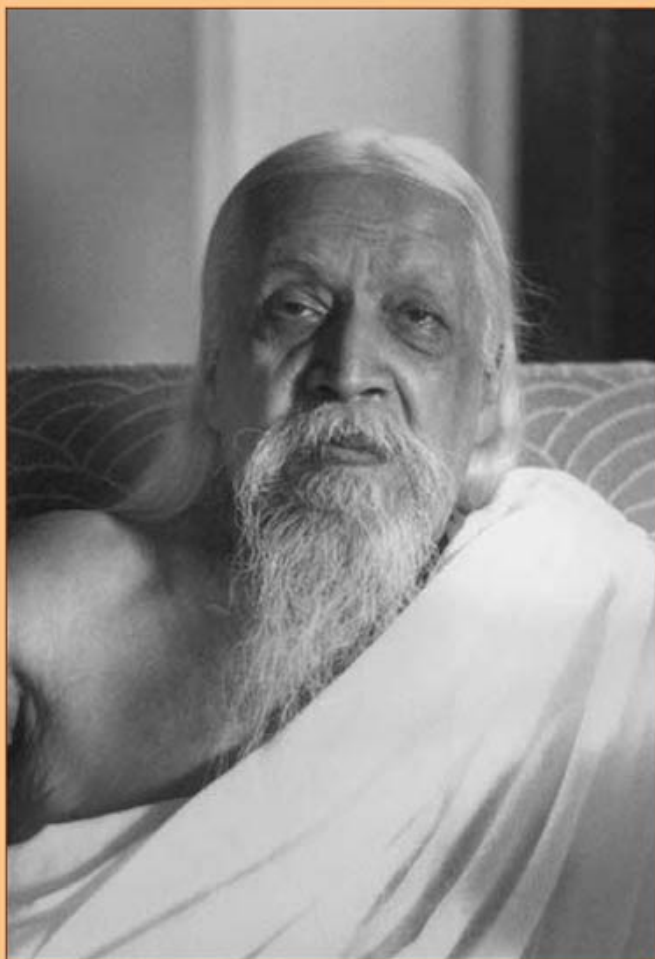


# De Synthese van Yoga



*Sri Aurobindo*

*Sri Aurobindo*



# **De Synthese van Yoga**

Nederlandse vertaling van de Inleiding tot de 'Synthesis of Yoga', van Sri Aurobindo.

De Synthese van Yoga verscheen tussen Augustus 1914 en Januari 1921 in het maandblad 'Arya' en werd onmiddellijk voor verschijning door Sri Aurobindo geschreven. De Inleiding erop, hier in een Nederlandse vertaling, vormt een afgerond geheel van vijf hoofdstukken dat zijn grondgedachten over Yoga goed weergeeft. Deze Inleiding verscheen in de eerste uitgave van de 'Arya' op 15 Augustus 1915 en werd voltooid op 15 Januari 1915. Hij maakte 25 à 30 jaar later een enigszins herziene versie.

Aan de Nederlandse vertaling zijn een aantal voetnoten toegevoegd om de gebruikte Sanskriet terminologie nader toe te lichten.

# Inhouds Opgave

## Inleiding

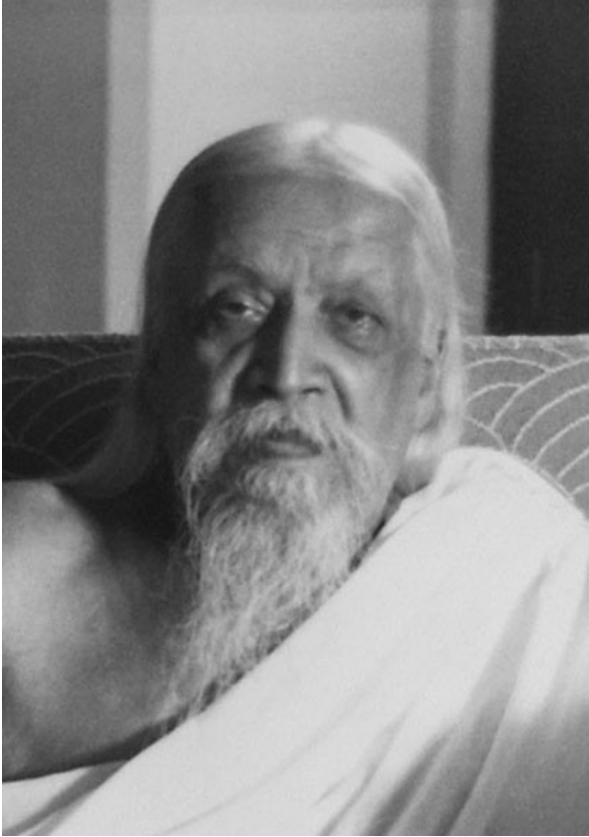
Hoofdstuk I. Leven en Yoga

Hoofdstuk II. De Drie Stappen van de Natuur

Hoofdstuk III. Het drievoudige leven

Hoofdstuk IV. De systemen van Yoga

Hoofdstuk V. De Synthese van Yogasystemen



Sri Aurobindo – 1950

# **De Synthese van Yoga**

"Alle Leven is Yoga."

# INLEIDING

## Hoofdstuk I

# Leven en Yoga

**I**N alle grootschalige menselijke activiteiten volgt de Natuur<sup>1</sup> vanuit zichzelf twee basis patronen die steeds weer zowel in de vormen van onze meer alledaagse bezigheden te zien zijn als in het zoeken naar die uitzonderlijke sferen en realisaties die we als hoog en goddelijk ervaren. Elk van die vormen tendeert naar een samenhangende complexiteit en totaliteit, die weer uiteen valt in verschillende stromingen met ieder hun speciale weg en inspanning, om dan vervolgens opnieuw in een meer omvangrijke en krachtige synthese samen te komen.

Verder is er geen doeltreffende manifestatie mogelijk zonder vormen. Maar iedere te strak geformuleerde waarheid en manier van doen veroudert en verliest veel, zo niet al haar waarde; om een nieuw leven mogelijk te maken moet er een nieuwe frisse wind in geblazen worden en is voortdurende vernieuwing nodig, die het dode of stervende middel verandert en regeneert. Eindeloos herboren worden is voorwaarde voor materiële onsterfelijkheid.

We beleven de geboorteweën van een tijdperk waarin alle vormen van denken en handelen waarin ook maar enige bruikbaarheid of verscholen mogelijkheid van voortbestaan besloten ligt, aan een ultieme test onderworpen worden en een nieuwe kans krijgen om herboren te worden.

De wereld lijkt op dit moment op een reusachtige heksenketel van Medea waar alles in wordt gegooid, in stukjes gehakt, uitgeprobeerd en opnieuw gecombineerd wordt om ofwel te vergaan en het verstrooide materiaal voor nieuwe vormen te leveren, dan wel er veranderd en verjongd uit tevoorschijn te komen om een nieuwe bestaansperiode te beginnen. Indiase Yoga, zelf ook gespecialiseerd, onderverdeeld en

---

[1] Een hoofdletter aan het begin van een woord duidt op het transcendente of universele karakter van het begrip. Hetzelfde woord zonder hoofdletter duidt op een meer persoonlijk of individuele karakter.



verschillend geformuleerd, is in wezen een speciale actie of formulering van bepaalde grote Natuurkrachten en potentieel een van die dynamische elementen van het toekomstig leven van de mensheid. Het kind van onheuglijke tijden heeft zich door zijn vitaliteit en waarachtigheid tot in onze moderne tijd weten te handhaven en komt nu uit de geheime scholen en ascetische schuilplaatsen waar het zijn toevlucht had gezocht tevoorschijn, om in het toekomstige geheel van levende menselijke krachten en mogelijkheden zijn plaats te vinden. Maar eerst moet het zichzelf herontdekken en de diepste redenen van zijn bestaan – binnen die algemene waarheid en dat onophoudelijke doel van de natuur dat het vertegenwoordigt – naar de oppervlakte brengen en vervolgens krachtens deze nieuwe zelfkennis en zelfwaardering zijn eigen herstelde en ruimere synthese vinden. Door zichzelf te reorganiseren heeft het gemakkelijker en met meer kracht tot het opnieuw georganiseerde leven van de mensheid toegang. Yoga claimt immers, door middel van haar methoden, de mensheid tot de meest verborgen diepten en de hoogste toppen van bestaan en persoonlijkheid te leiden.

Kijkend naar zowel leven als Yoga is welbeschouwd alle leven bewust of onbewust een Yoga. Want met dit begrip bedoelen we een methodisch streven naar zelf-vervolmaking door de latente mogelijkheden die in het wezen sluimeren naar buiten te brengen en – de bekroning van dat streven – eenwording van de individuele mens met het universele en transcendentale Bestaan, dat we nu nog ten dele in mens en Kosmos tot uitdrukking zien komen.

Maar als we achter de uiterlijke verschijnselen kijken is alle leven een immense Yoga van de Natuur die, in het bewuste en het onderbewuste, haar volmaaktheid in een steeds groeiende expressie van haar potentieel probeert te verwezenlijken en zich met haar eigen goddelijke werkelijkheid wil verenigen. In de mens, haar denker, ontwerpt ze voor het eerst op deze Aarde zelfbewuste middelen en een methodische aanpak waardoor dit verheven doel sneller en met meer kracht bereikt kan worden. Zoals Swami Vivekananda het uitdrukte: Yoga kan als een middel beschouwd worden om de eigen evolutie in een enkel leven, een paar jaar of zelfs een paar maanden van het lichamelijk bestaan samen te persen. Een bepaald Yoga systeem kan daarom alleen maar

een selectie of concentratie in engere maar energiekere vormen van intensiteit zijn van de algemene methoden van de grote Moeder in haar gigantische opwaartse arbeid. Methoden die Zij nu reeds losjes en ruim toepast, met een brede zwaai en ogenschijnlijk overdadige verspilling van energie en materiaal, maar met meer omvattende combinaties. Alleen deze zienswijze op Yoga kan het fundament voor een gezonde en rationele synthese van Yogamethoden vormen. Want dan heeft Yoga niet langer de schijn van iets mystieks, van iets abnormaals dat geen verband houdt met de gewone werkwijze van de Wereld-Energie of met het het doel dat de natuur voor ogen heeft door zich op subjectieve en objectieve zelfverwerkelijking te richten; in die visie gebruikt Yoga op intense en buitengewone manier krachten die de natuur zelf al toepast of steeds meer vorm geeft in haar minder hoogstaande maar meer algemene werking.

De verhouding van Yoga technieken tot het meer vertrouwde psychologische functioneren van de mens heeft iets weg van de verhouding tussen het gebruik van de kracht van stoom of elektriciteit op wetenschappelijke manier en hun normale werking in de natuur. Beiden zijn met een wetenschappelijke methodiek tot stand gekomen, op basis van kennis die door herhaald experiment, analyse van de praktijk en een constant gelijk resultaat ontwikkeld en bevestigd is.

De hele *Rajayoga*<sup>2</sup> berust bijvoorbeeld op de waarneming en ervaring dat het door vaste innerlijke processen mogelijk is om onze innerlijke bouwstenen, combinaties, functies en krachten uit elkaar te halen en op te heffen, ze vervolgens opnieuw samen te voegen en tot nieuwe en voorheen niet mogelijke verrichtingen te brengen, of om ze te transformeren en in een nieuwe algemene synthese te laten opgaan.

*Hathayoga*<sup>3</sup> berust eveneens op de waarneming en ervaring dat de levenskrachten en functies – waar ons leven normaal aan onderworpen is en waarvan de vertrouwde werkwijze vast en onmisbaar schijnt te zijn

---

[2] Letterlijk Koninklijke Yoga, een klassiek yogasysteem dat acht verschillende disciplines – mentaal, ethisch, fysiek en spiritueel – combineert.

[3] Klassiek yogasysteem dat een groot aantal lichamelijke oefeningen of posities (*āsanas*) en ademhalingsoefeningen (*prāṇāyāma*) omvat

– beheerst en in werking veranderd of tijdelijk gestopt kunnen worden, met resultaten die anders onmogelijk zouden zijn en die wonderbaarlijk lijken voor wie de rationele basis van het proces niet kent. En al is dit kenmerk van Yoga in bepaalde vormen ervan minder duidelijk, omdat ze intuïtiever en minder mechanisch en zoals de Yoga van Devotie dichter bij een bovenaardse extase of zoals de Yoga van Kennis dichter bij een hoogste oneindigheid van 'zijn en bewustzijn' staan, beginnen ook zij met een belangrijk vermogen in ons dat op een wijze en voor doeleinden gebruikt wordt die in de spontane alledaagse werking ervan niet wordt overwogen. Alle methoden die onder het begrip Yoga vallen bestaan uit bijzondere psychologische processen die op een Natuurlijke waarheid zijn gegrond en die vanuit normale functies vermogens en resultaten ontwikkelen die altijd al latent aanwezig waren maar in hun normale werking niet gemakkelijk of niet vaak naar voren kwamen.

Maar net als bij natuurkundige kennis een veelvoud aan wetenschappelijke protocollen ook nadelen heeft, doordat bijvoorbeeld kunstmatigheid de overhand krijgt en het natuurlijk menselijk bestaan onder een lading machinerie verplettert, of doordat we tegen de prijs van grotere afhankelijkheid bepaalde vormen van vrijheid en gemak kopen, zo kan ook het uitsluitend bezig zijn met Yoga methoden en de buitengewone resultaten ervan nadelen en verlies met zich meebrengen. De Yogi heeft de neiging zich uit het gewone bestaan terug te trekken en zijn greep erop te verliezen; hij is geneigd geestelijke rijkdom met een verschraling in menselijke activiteiten en innerlijke vrijheid met uiterlijk afsterven te betalen. Als hij God wint, verliest hij het leven, terwijl hij het gevaar loopt God te verliezen, als hij zijn inspanningen op de verovering van het leven richt. Daarom zien we dat er in India een scherpe tegenstrijdigheid tussen leven in de wereld en spirituele groei en vervolmaking gecreëerd is en – hoewel de traditie en het ideaal van een geslaagde harmonie tussen de aantrekkingskracht van de binnenwereld en de eisen van de buitenwereld zijn blijven bestaan – zijn er weinig of vrij gebrekkige voorbeelden van te zien. In feite wordt verondersteld dat iemand die zijn blik en energie naar binnen keert en het pad van de Yoga betreedt, voor de hoofdstroom van de samenleving en het seculiere streven van de mensheid voorgoed verloren is. Dit idee heeft al zolang de overhand gehad en is

zo sterk door de heersende godsdienst en filosofie benadrukt dat het leven ontvluchten nu algemeen niet alleen als noodzakelijke voorwaarde, maar zelfs als voornaamste doel van Yoga wordt beschouwd. We kunnen echter alleen met een synthese van Yoga genoeg nemen die in haar doelstelling God en Natuur in een bevrijd en volmaakt menselijk bestaan verenigt en die qua methodiek de harmonie van onze innerlijke en uiterlijke activiteiten en ervaringen in de goddelijke vervulling van beide niet alleen toestaat, maar ook bevordert. Want de mens is onmiskenbaar symbool en uitdrukking van een in de lagere materiële wereld afgedaald hoger Bestaan, waarin het mogelijk is voor het lagere om zich te herscheppen en het wezen van het hogere aan te nemen en het hogere zich te openbaren in de vormen van het lagere. Het leven vermijden dat voor de realisering van die mogelijkheid is gegeven kan nooit een onvermijdelijke voorwaarde of het hele en uiteindelijke doel zijn voor het hoogst denkbare dat hij onderneemt of voor een van zijn krachtigste methoden van zelfverwerkelijking. Dat kan alleen en onder bepaalde voorwaarden een tijdelijke noodzaak zijn, ofwel een speciale uiterste inspanning opgelegd aan een individu om een grotere algemene mogelijkheid voor de mensheid voor te bereiden. Een praktisch nuttig gebruik van Yoga en het tot stand brengen van het ware en volledige doel is alleen mogelijk als de bewuste Yoga in de mens gelijk wordt aan de onbewuste Yoga in de Natuur: naar buiten toe samenvallend met het leven zelf. Dan kunnen we, uitkijkend over zowel het pad als het resultaat, eens te meer en in een meer volmaakte en verlichte betekenis, zeggen: "Alle leven is Yoga".

## Hoofdstuk II

# De Drie Stappen van de Natuur

**I**n de Yoga zoals die zich in het verleden ontwikkeld heeft, zien we dus een tendens tot specialisatie en afsplitsing, wat zoals alles in de Natuur, nuttig, legitiem en zelfs noodzakelijk was, maar nu zoeken we naar een synthese van de gespecialiseerde doelen en methoden die daardoor ontstaan zijn. Het lijkt ons echter verstandig om eerst na te gaan welk algemeen beginsel en welke bedoeling aan deze afscheidingstendens ten grondslag lagen, om vervolgens het specifieke nut te begrijpen waarop de methode van elke yogaschool is gebaseerd. Wat het algemene beginsel betreft moeten we de universele werking van de Natuur zelf nauwkeurig onderzoeken door in haar niet enkel opzichtige en illusoire activiteit van een vervormende *Maya*<sup>4</sup> te zien, maar kosmische energie en activiteit van God Zelf in Zijn universeel bestaan, geïnspireerd door en vorm gevend aan een onmetelijke, oneindige en toch op het kleinste detail gerichte Wijsheid<sup>5</sup> die vanaf de oorsprong der dingen uit de Eeuwige voortkwam. Wat het specifieke nut van de verschillende Yogamethodes betreft: we moeten ze heel grondig bekijken en tussen de massa details onderscheiden wat het bepalende grondbeginsel is die hen voortbrengt en wat de oorspronkelijke kracht die de energie levert om hun aanpak te realiseren. Daarna zal het gemakkelijker zijn om het ene gemeenschappelijke beginsel en die ene gemeenschappelijke kracht te vinden waar ze allen hun wezen en drijfveer aan ontleen, zich onbewust heen bewegen en waarin daarom alle Yogascholen zich bewust kunnen verenigen.

De toenemende zelf-manifestatie van de Natuur in de mens, in het moderne taalgebruik zijn evolutie genoemd, bestaat noodzakelijk uit

---

[4] *Maya, de kracht die vormen en verschijnselen maakt, maar ook de illusie scheidt van hun separate bestaan op zich.*

[5] *prajñā prasrtā purāni van de Upanishad, (noot van Sri Aurobindo)*

drie opeenvolgende stadia. Ten eerste datgene dat al geëvolueerd is, vervolgens wat nog onvolmaakt, nog deels fluïde en nog voortdurend in het stadium van bewuste evolutie is en tenslotte wat nog moet evolueren en misschien al te zien is, weliswaar niet constant, maar toch al af en toe of met enige regelmaat, in elementaire of meer ontwikkelde vormen of misschien zelfs, wat zeker mogelijk is, in bepaalde vormen die dicht bij de hoogst mogelijke realisatie van onze huidige mensheid staan, ook al zijn die zeldzaam. Want de Natuur marcheert niet als een gedrild soldaat met mechanische en regelmatige stappen voort. Ze streeft zichzelf voortdurend voorbij, ook al moet Ze dat vervolgens betalen met jammerlijke stappen terug. Ze kent snelle veroveringen, geweldige en schitterende uitbarstingen en immense realisaties. Soms stormt ze vol passie vooruit in de hoop het koninkrijk der hemelen met geweld in te nemen. Ze loopt zichzelf voorbij en laat daarin haar goddelijkste of haar meest diabolische, maar in beide gevallen haar krachtigste kant zien, die haar snel vooruit en dichter bij haar doel brengt.

Wat de Natuur al voor ons geëvolueerd en stevig gevestigd heeft, is het lichamelijke leven. Ze heeft een bepaalde combinatie en harmonie van de twee lagere maar meest fundamenteel noodzakelijke elementen van ons handelen en onze vooruitgang op aarde tot stand gebracht, – Materie, het fundament en de primaire voorwaarde van ons handelen en scheppen, ook al kijkt de al te etherische spiritualiteit erop neer, en Levensenergie, ons middel van bestaan in een stoffelijk lichaam en zelfs de basis van onze mentale en spirituele activiteiten. Ze heeft in haar voortdurend zich ontwikkelende materie met succes een zekere stabiliteit gerealiseerd die tegelijk voldoende stabiel en duurzaam en voldoende beweeglijk en plooibaar is om de God die zich in toenemende mate in de mensheid manifesteert van een geschikte verblijfplaats en een passend instrument te voorzien. Dit wordt bedoeld in het verhaal uit de *Aitareya Upanishad*<sup>6</sup> waarin wordt verteld dat de Goden de hen door het Goddelijk Zelf aangeboden dierlijke vormen een voor een afwezen en pas toen de mens naar voren gebracht werd, uitriepen: “Dit is echt perfect gemaakt” en bereid waren binnen te

---

[6] *Aitareya Upanishad*,

treden. De Natuur heeft ook een werkend compromis tot stand gebracht tussen de inertie van de materie en het actieve Leven dat daar in leeft en zich ermee voedt, waardoor niet alleen het vitale leven wordt ondersteund, maar ook de volledige ontwikkeling van het denken mogelijk wordt gemaakt. Dit evenwicht vormt de fundamentele staat van de Natuur in de mens en wordt in de taal van de Yoga zijn 'grove' lichaam genoemd, bestaande uit het stoffelijke of 'voedsel omhulsel' en het zenuwstelsel of 'levensvoertuig'<sup>17</sup>. Als dus dit lagere evenwicht de basis en het eerste middel is van het hogere streven dat de universele Kracht voor ogen heeft en tevens het voertuig vormt waarin het Goddelijke Zich hier wil openbaren, en als het waar is dat, zoals in India gezegd wordt, het lichaam ons als instrument gegeven wordt om de ware wet van onze natuur te vervullen, dan staat iedere definitieve vlucht uit het fysieke bestaan gelijk aan het onvolledig aanvaarden van de goddelijke wijsheid en het afwijzen van haar bedoeling met de manifestatie op aarde. Zo'n afwijzing mag dan voor bepaalde individuen vanwege een verborgen wetmatigheid in hun ontwikkeling de juiste houding zijn, maar kan nooit als bestemming voor heel de mensheid bedoeld zijn. Yoga kan daarom nooit integraal zijn als ze het lichaam ter zijde laat of versterving en verwerping ervan onmisbaar acht voor een volmaakte spiritualiteit. Integendeel, het lichaam vervolmaken zou de eindoverwinning van de Geest moeten zijn, en het lichamenlijk leven tot een goddelijk leven omvormen moet Gods laatste zegel op Zijn werk in het universum zijn. Dat het fysieke een obstakel vormt voor het spirituele, is geen argument om het fysieke te verwerpen; want in de ongeziene voorzienigheid der dingen zijn onze grootste moeilijkheden ook onze beste kansen. Een ultieme moeilijkheid betekent dat de Natuur ons laat zien dat er een ultieme overwinning behaald moet worden en een essentieel probleem moet worden opgelost; het is geen waarschuwing dat we een fatale valstrik moeten vermijden of moeten weglopen van een vijand die te sterk voor ons is.

Zo dienen onze levensenergie en ons zenuwstelsel eveneens een

---

[7] *Annakosha and prānakosha, Volgens de klassieke Indiase traditie bestaat het menselijk individu uit verschillende, steeds meer etherisch wordende, 'lichamen' ook wel 'omhulsels' of 'voertuigen' genaamd. De termen 'grove lichaam', 'voedsel omhulsel' en 'voertuig' geven meer letterlijk de Sanskriet terminologie weer.*

hoger doel; ook zij willen de goddelijke realisatie van hun mogelijkheden bij onze eigen ultieme vervulling. Het belangrijke aandeel dat in het universele plan aan dit element wordt toegekend, komt in de oecumenische wijsheid van de *Upanishads* krachtig naar voren. *“Zoals de spaken van een wiel in zijn naaf, zo steunt alles op Levensenergie, de drievoudige kennis en de Offerande, de macht van de sterke en de zuiverheid van de wijze. Levensenergie regeert over al wat in de drievoudige hemel woont”*<sup>8</sup>. Yoga kan daarom nooit integraal zijn als ze de levensenergieën doodt, ze in een gevoelloos keurslijf dwingt of uitroeit alsof ze een bron van schadelijke activiteiten zouden zijn. Hun zuivering – niet hun vernietiging – hun transformatie, beheersing en gebruik: met die intentie zijn ze in ons gecreëerd en ontwikkeld.

Terwijl de Natuur het lichamelijke leven als haar basis en primaire instrument al verregaand voor ons geëvolueerd heeft, evolueert ze het mentale leven als haar eerstvolgende doel en superieur instrument. Dat is het hogere motief dat haar met de gebruikelijke vervoering geheel in beslag neemt; behalve in tijden van uitputting en terugval in een rustgevende en herstel brengende obscuriteit is dat haar constante streven zodra ze zich maar uit de kluisters van haar primaire vitale en fysieke verwezenlijkingen los kan maken. In de mens moeten we wel een uiterst belangrijk onderscheid maken. Zijn denkvermogen bestaat niet uit één stuk, maar is dubbel of drievoudig: het mentale aspect van materie en zenuwen<sup>9</sup>, het zuiver intellectuele verstand dat zich losmaakt van de illusies van lichaam en zintuigen en een goddelijk verstand, boven het intellect, dat zich op zijn beurt van de onvolmaakte patronen van de analytische en verbeeldende rede bevrijdt. Het denken is in de mens eerst nog in het leven van het lichaam verstrikt, waar het in het dier nog altijd opgesloten zit en in de plant nog volledig is geïnvolueerd<sup>10</sup>. Het verstand accepteert dit leven niet alleen als primaire maar ook als enige omgeving voor zijn activiteiten en stelt zich

---

[8] *Prasna Upanishad II. 6 and 13* (noot van Sri Aurobindo)

[9] Het mentale aspect van materie en zenuwen is een microscopisch, zichzelf steeds herhalend denken, vol met automatismen en angsten, die de minste gewaarwording registreert en eindeloos herhaalt. Het is de eerste manifestatie of fixatie van het denken in de materie. (Noot uit de Franse vertaling).



ten dienste van de levensbehoeften alsof er geen ander bestaansdoel zou zijn.

Maar het lichamelijk bestaan in de mens is een basis, geen doel, een eerste voorwaarde, niet de uiteindelijk bepalende factor. De wijzen uit de oudheid stelden terecht dat de mens in wezen de denker is, *de Manu*, het verstandelijk wezen dat de leiding heeft over leven en lichaam,<sup>11</sup> niet het dier dat erdoor geleid wordt. Het echte menselijk bestaan begint daarom pas als het intellectuele denkvermogen zich van de materie losmaakt, we steeds meer naar ons verstand gaan leven, onafhankelijk van de obsessies van lichaam en zenuwen en we, in de mate dat we die vrijheid verworven hebben, het lichamelijk leven correct gaan accepteren en goed gaan gebruiken. Want vrij zijn van is de ware weg naar meesterschap, niet een goed gecamoufleerde onderdrukking. In vrijheid, zonder dwang de omstandigheden van ons fysieke bestaan accepteren en ze ruimer en flexibeler maken, dat is het hoge menselijke ideaal. Voorbij dit intellectuele denken ligt het goddelijke.

Dat het mentale leven op die manier in de mens evolueert is zeker geen algemeen goed. Eigenlijk zien we dat dit alleen bij een aantal individuen volledig het geval is en dat bij heel veel mensen, zelfs bij de meerderheid, 'denken in vrijheid' ofwel een ondergeschikt en slecht gestructureerd deel van hun normale aard is, of nog helemaal niet dan wel latent ontwikkeld schijnt te zijn en niet gemakkelijk actief wordt. Het mentale leven is zeker nog geen eindproduct van de Natuur; het is in het menselijk dier nog niet stevig gegrondvest. Een teken daarvan is dat het subtiele en volledige evenwicht van levenskracht en materie, namelijk een gezond, robuust en langlevend mensenlichaam, gewoonlijk alleen gevonden wordt bij volken en categorieën mensen

---

[10] Volgens Sri Aurobindo is de evolutie het product van een 'involutie': niets kan in de materie tot ontwikkeling komen dat niet reeds erin besloten ligt, geïnvolueerd is, zoals de boom met al zijn takken reeds in het zaadje aanwezig zijn, of zijn geïnvolueerd. (Noot uit de Franse vertaling).

[11] *Manomayah prānasarīranetā*. Mundaka Upanishad II. 2. 8. (noot van Sri Aurobindo). Manu is de menselijke voorvader. Aan hem worden de oudst opgetekende wetsbepalingen uit de Hindu traditie toegeschreven.

die denkinspanning vermijden, de verstoring en stress ervan niet willen en alleen met het materialistische verstand denken. Het deel van de mensheid dat door beschaving en cultuur is gevormd, moet nog een evenwicht tussen lichaam en volledig actief verstand vinden; het is er niet vanzelf. Want inderdaad schijnt de toenemende inspanning om een intensiever mentaal leven te leiden vaak een steeds groter gebrek aan evenwicht tussen de verschillende delen van de mens te creëren. Vandaar dat uitstekende wetenschappers genie als een soort waanzin, een gevolg van degeneratie of als pathologische morbiditeit van de Natuur karakteriseren. Als de verschijnselen die gebruikt worden om deze overdrijving te rechtvaardigen niet op zich, maar in samenhang met alle andere relevante gegevens gezien worden, wijzen ze op een andere waarheid. Genialiteit wordt dan een van de pogingen van de universele Energie om onze intellectuele krachten zo te stimuleren en te intensiveren dat ze voorbereid worden op die machtigere, directere en snellere vermogens die deel uitmaken van het spel van het boven-intellectueel of goddelijke denken. Geen misbaksel of onverklaarbaar fenomeen dus, maar een volmaakt natuurlijke volgende stap geheel in lijn met haar evolutie. De natuur heeft het lichamelijk leven met het materialistische denken geharmoniseerd en is nu bezig het te harmoniseren met het spel van het intellectuele denken; want dat hoeft geen actieve onevenwichtigheden te veroorzaken ook al heeft het enige nadelige werking op de volle dierlijke en vitale kracht. En in een poging om een nog hoger niveau te bereiken, richt ze haar pijlen nog verder. Bovendien zijn de verstoringen die door haar proces worden veroorzaakt niet zo groot als vaak wordt beweert. Sommigen ervan zijn het eerste begin van nieuwe manifestaties; anderen een gemakkelijk te corrigeren proces van ontbinding dat vaak nieuwe initiatieven oplevert. Voor de verreikende resultaten die ze op het oog heeft betekent dit in ieder geval dat er een lage prijs betaald wordt.

Als we alle omstandigheden in aanmerking nemen, kunnen we wellicht tot de conclusie komen dat het mentale leven zeker geen recent verschijnsel is in de mens, maar een snelle herhaling van een eerdere verwezenlijking, waaruit de Energie van de mensheid, zoals vaker, jammerlijk is teruggevallen. De primitieve mens is misschien niet zozeer de eerste voorvader van de beschaafde mens, als wel de

gedegeneerde afstammeling van een vroegere civilisatie. Want al zijn intellectuele prestaties in de praktijk ongelijk verdeeld, het vermogen ertoe is overal aanwezig. Het is gebleken dat in individuele gevallen zelfs het raciale type dat door ons als het minst ontwikkelde wordt beschouwd, namelijk het Afrikaanse, direct vanuit de al lang bestaande barbarij van Centraal Afrika in staat is om, zonder genetische vermenging en zonder te wachten op komende generaties, zich de heersende Europese intellectuele cultuur eigen te maken ook al evenaart hij die cultuur niet. Zelfs de gewone man schijnt in gunstige omstandigheden maar een paar generaties nodig te hebben om een stap te zetten waarvan we dachten dat die millennia zou kosten. Dus ofwel is de mens vanwege zijn privilege als denkend wezen bij uitzondering van de volle last van de trage evolutiewetten vrijgesteld, of hij belichaamt al een hoge mate van fysieke capaciteit voor de activiteiten van intellectueel leven en kan die onder gunstige omstandigheden en in een juiste en stimulerende omgeving altijd laten zien. Geen onvermogen om te denken, maar langdurige afwijzing of uitsluiting van de mogelijkheid ertoe en niet luisteren naar de impuls om wakker te worden, creëren de primitieve mens. Barbaarsheid is een tijdelijk slaap, geen oorspronkelijke duisternis.

Bovendien blijkt bij nadere beschouwing dat de hele trend in het moderne denken en haar ondernemingsgeest gezien kan worden als een wijde, bewuste poging van de Natuur om het niveau van intellectuele voorzieningen en capaciteit of nieuwe mogelijkheden daartoe algemeen toegankelijk te maken, door de kansen die de moderne beschaving aan het mentale leven biedt, universeel toe te passen. Zelfs de preoccupatie van het Europese intellect, de voorvechter van deze tendens, met de stoffelijke Natuur en de buitenkant van het bestaan, is nodig bij dit streven. Die is er namelijk op gericht een voldoende stevige basis in het fysieke lichaam, de levensenergie en de materiële omgeving van de mens te leggen om het denkvermogen alle mogelijkheden te bieden. Verspreiding van onderwijs, vooruitgang van minder ontwikkelde volken, emancipatie van de onderdrukte klasse, een veelvoud aan arbeidsbesparende toepassingen en het streven naar ideale sociaaleconomische omstandigheden vormen samen met de inspanningen van de Wetenschap om gezondheid, langer leven en

lichamelijk welzijn in de ontwikkelde wereld te verbeteren, gemakkelijk te begrijpen signalen waarin de zin en richting van deze enorme beweging tot uitdrukking komt. Het kan zijn dat niet altijd de juiste middelen gebruikt worden of in ieder geval niet die middelen die uiteindelijk de beste zullen blijken, maar het doel ervan is een terechte eerste stap: een gezond individueel en sociaal lichaam en de bevrediging van de legitieme behoeften en eisen van het op de materie gerichte verstand, voldoende komfoor, vrije tijd en gelijke kansen, zodat de hele mensheid en niet langer enkel een geprivilegieerd volk, sociale klasse of individu de vrijheid heeft om het emotionele en intellectuele wezen volledig te ontplooiën. De materialistische en economische doelstellingen mogen tegenwoordig overheersen, maar op de achtergrond werkt en wacht steeds de hogere en bredere impuls.

Maar wanneer aan de basisvoorwaarden is voldaan en die geweldige onderneming een fundament heeft gevonden, wat is dan de aard van die verdere mogelijkheid waar de activiteiten van het intellectuele leven aan ten dienst moeten staan? Als Denken inderdaad het eindstation van de Natuur is, dan zou de volledige ontwikkeling van het rationele en beeldende intellect en de harmonische bevrediging van emoties en gevoel op zichzelf voldoende moeten zijn. Maar als de mens daarentegen meer dan een redenerend en emotioneel dier is, als er voorbij de huidige evolutie iets is dat zich nog moet ontwikkelen, dan kan het goed zijn dat de volheid van het verstandsleven, de soepelheid, buigzaamheid en ruime mogelijkheden van het intellect evenals een ordelijke rijkdom aan gevoel en emotie slechts een overgangsstadium zijn naar het ontwikkelen van een hoger leven en machtigere vermogens, die zich nog moeten manifesteren en het lagere instrument in bezit moeten nemen, net als het denken zodanig van het lichaam bezit genomen heeft dat het fysieke lichaam niet meer alleen voor zijn eigen genoegens leeft maar de grondslag en bouwmaterialen voor een hogere vorm van activiteit levert.

De verzekering dat er een hoger leven bestaat dan het mentale is het hele fundament van de Indiase filosofie en het hogere leven verkrijgen en structureren is het ware doel waar Yoga methoden voor dienen. Verstand is niet het laatste woord van de evolutie, niet haar uiteindelijke doel, maar net als het lichaam een instrument. In het Yoga

taalgebruik wordt het ook zo genoemd: het innerlijk instrument<sup>12</sup>. De Indiase traditie bevestigt ook dat de komende manifestatie geen nieuw stadium in menselijke ervaring is, maar reeds eerder tot ontwikkeling is gekomen en de mensheid zelfs in bepaalde perioden van haar ontwikkeling heeft geregeerd. In elk geval, om bekend te zijn moet het ooit gedeeltelijk ontwikkeld zijn. En als de Natuur sindsdien uit een eerder hoogtepunt is teruggezakt, moet de reden daarvan altijd in een onvolledig bereikt evenwicht gezocht worden, in een of ander tekort in het intellectuele en materiële fundament waar ze nu naar terug is gekeerd of in een overspecialisatie van het hogere bestaan ten koste van het lagere.

Maar waaruit bestaat dan dat hogere of hoogste bestaan waar onze evolutie naar tendeert? Om die vraag te beantwoorden, moeten we het hebben over een categorie ultieme ervaringen en een aantal ongewone begrippen, die moeilijk in een andere taal dan het aloude Sanskriet nauwkeurig verwoord kunnen worden. Het is de enige taal waarin ze tot op zekere hoogte systematisch zijn weergegeven. De enkele woorden in het Engels of Nederlands die er dicht bij komen, hebben andere associaties en het gebruik ervan kan tot veel en zelfs ernstige onnauwkeurigheden leiden. De yoga terminologie erkent naast de staat van ons fysieke en vitale wezen, het grove lichaam genoemd en samengesteld uit het 'voedsel-omhulsel' en het 'levensvoertuig' en naast de staat van het mentale wezen, het subtiele lichaam genoemd en enkelvoudig gevormd uit het 'mentale omhulsel' of 'mentale voertuig',<sup>13</sup> nog een derde, ultieme en goddelijke staat die boven alle verstandelijke vermogens uitstijgt, het 'causale lichaam' genoemd en samengesteld uit een vierde en vijfde voertuig,<sup>14</sup> beschreven als die van kennis en gelukzaligheid. Deze kennis is echter zeker geen gesystematiseerde uitkomst van verstandelijke vragen en redeneringen, geen voorlopige ordening van conclusies en meningen in termen van

---

[12] *Antahkaraṇa*

[13] *Manah-kosa*, in Sanskriet.

[14] *Vijnānakosa* en *ānandakosa*, in Sanskriet

de grootste waarschijnlijkheid, maar een zuivere in zich zelf bestaande verlichte Waarheid. En die gelukzaligheid is niet het hoogste genot van hart en zintuigen met de ervaring van pijn en verdriet als keerzijde, maar eveneens een op zich staande vreugde, onafhankelijk van voorwerpen en specifieke ervaringen, een spontane heerlijkheid, als het ware de fundamentele aard en grondstof van een transcendent en oneindig bestaan.

Komen dergelijke psychologische begrippen met iets overeen dat werkelijk bestaat en mogelijk is? Iedere Yoga verzekert dat ze hun ultieme ervaring en het hoogste doel zijn. Ze vormen het heersende beginsel van onze hoogst mogelijke staat van bewustzijn en van de grootst denkbare reikwijdte van ons bestaan. We gaan ervan uit dat er een harmonie van allerhoogste vermogens bestaat – ruwweg overeenkomend met de psychologische vermogens van openbaring, inspiratie en intuïtie maar toch niet werkzaam in de intuïtieve rede of het geestelijk denken, maar op een nog hoger vlak – die de Waarheid direct in het gelaat zien, of beter gezegd in zowel de universele als transcendente waarheid der dingen leven en er uitdrukking en lichtende activiteit van zijn. Deze vermogens vormen tevens het licht van een bewust bestaan dat het ego overstijgt, dat zelf zowel kosmisch als transcendent is en van nature Gelukzalig. Het zijn vanzelfsprekend goddelijke en, zoals de mens momenteel ogenschijnlijk samengesteld is, bovenmenselijke staten van bewustzijn en activiteit. Een drie-eenheid van transcendent 'zijn, bewustzijn en gelukzaligheid'<sup>15</sup> is in de metafysica de beschrijving van de allerhoogste *Atman*<sup>16</sup> en de zelf-formulering van de Onkenbare aan ons ontwaakte weten, of hij nu als zuivere Onpersoonlijkheid voorgesteld wordt of als kosmische Persoonlijkheid die het universum manifesteert. In Yoga worden ze echter wat hun psychologische aspect betreft ook als subjectieve staten van bewustzijn beschouwd, die nu vreemd zijn aan ons waakbewustzijn

---

[15] *Vertaling van Saccidānanda, de drie-eenheid waarmee de Ultieme Werkelijkheid wordt aangeduid.*

[16] *Ātman, letterlijk Adem. Het innerlijke goddelijk wezen in de mens, één met het Absolute, ook wel aangeduid als de individuele ziel.*

maar in een bovenbewuste laag in ons wonen, waardoor we dus altijd in staat zijn erheen op te stijgen.

Want zoals de naam *causaal lichaam*<sup>17</sup> al aangeeft, is deze kroon op de manifestatie tegelijk de oorsprong en werkzame kracht van al wat aan het huidige evolutiestadium is voorafgegaan. Dit in tegenstelling tot de andere twee (het grove en subtiele<sup>18</sup> lichaam), die als instrumenten<sup>19</sup> functioneren. Onze verstandelijke activiteiten zijn daarom een afgeleide en selectie van goddelijk weten. Ze vervormen dat weten zolang ze van hun verborgen bron, de waarheid, zijn afgescheiden. Op dezelfde wijze verhouden in ons gevoel en emotie zich tot Gelukzaligheid, vitale kracht en activiteit zich tot het aspect van Wil of Macht, zoals door het goddelijk bewustzijn aangenomen, en verhoudt ons fysieke lichaam zich tot de pure essentie van Gelukzaligheid en Bewustzijn.

De evolutie die we waarnemen en waarvan we het aardse hoogtepunt zijn, kan in zekere zin als een omgekeerde manifestatie beschouwd worden, waarbij deze ultieme Machten – in eenheid en verscheidenheid – de onvolmaakte substantie en activiteiten van Materie, van Leven en van Denken gebruiken, ontwikkelen en vervolmaken zodat ze, hoewel onvolmaakt, in wisselende onderlinge verhouding een toenemende harmonie van de goddelijke en eeuwige staat waar ze uit geboren zijn tot uitdrukking mogen brengen. Als dit de waarheid van het universum is, dan is het doel van de evolutie ook haar oorzaak: wat in haar elementen besloten ligt wordt eruit bevrijd. Maar de bevrijding is zeker onvolmaakt als het alleen een vlucht en geen terugkeer is naar de primaire substantie en activiteit om ze te verheffen en transformeren. Het immanentie Goddelijke zou geen geloofwaardige reden van bestaan hebben als een dergelijke metamorfose niet het einddoel zou zijn. Maar als het menselijk verstand de glorie van het

---

[17] *Kāraṇa* in Sanskriet

[18] Subtiel in de zin van niet met gewone zintuigen waarneembaar.

[19] *Karana* in Sanskriet

godelijk licht kan ontvangen, dan kunnen menselijk gevoel en emotie ook tot een vorm van ultieme Gelukzaligheid getransformeerd worden en zich maat en beweging ervan eigen maken, dan kan menselijk handelen de stroom van een goddelijke en niet-egoïstische Kracht niet alleen weergeven maar ook als zichzelf voelen en kan de fysieke substantie van ons lichaam voldoende deel hebben aan de zuiverheid van de bovenaardse essentie en voldoende plasticiteit en duurzame bestendigheid in zich verenigen om deze hoogste ervaringen en werkzame krachten te dragen en verlengen en dan zal het lange zwoegen van de Natuur in een alles overtreffende rechtvaardiging eindigen en haar evolutie een diepe betekenis onthullen.

Zo duizelingwekkend is zelfs een glimp van dit ultieme bestaan en zo absorberend is de aantrekkingskracht ervan dat we ons, eenmaal in contact ermee, gemakkelijk gerechtvaardigd voelen al het andere te verwaarlozen om dat na te streven. In een omgekeerde overdrijving ten opzichte van het standpunt dat alles in het denken plaatsvindt en het verstandelijk leven een exclusief ideaal zou zijn, wordt het Verstand wel als waardelose misvorming en het voornaamste obstakel beschouwd, wanneer we de uiteindelijke bevrijding wensen. Het wordt dan gezien als de bron van een illusoir universum en een ontkenning van de Waarheid, als iets onacceptabels waarvan alle verrichtingen en resultaten afgeschaft moeten worden. Maar deze halve waarheid vergist zich door enkel naar de huidige beperkingen van het Verstand te kijken en het goddelijke doel ervan te negeren. De ultieme kennis ziet en aanvaardt God zowel binnen als buiten het universum; Yoga kan alleen integraal zijn als ze zich, eenmaal het Transcendente bereikt, weer op het universum richt, het zich eigen maakt en het vermogen behoudt om de grootse ladder van het bestaan vrijelijk zowel op als af te klimmen. Want als er een goddelijke Wijsheid bestaat, moet ook het Denkvermogen een hogere toepassing en een hogere bestemming hebben. Die toepassing zal van zijn plaats in de opstijging en afdaling afhangen. Die bestemming zal niet uit uitroeien of verwerpen bestaan, maar moet een voltooiing en metamorfose zijn.

We onderscheiden dus de volgende drie stappen in de Natuur: leven in een lichaam, wat de basis van ons bestaan hier in de materiële wereld is, verstandelijk leven, waar we nog in groeien en waardoor we het



lichamelijke op een hoger niveau gaan gebruiken en ruimer en vollediger toepassen, en ten derde een goddelijk bestaan dat tegelijk het doel van de andere twee is en zich weer tot hen wendt om ze voor het bereiken van hun hoogste mogelijkheden vrij te maken. Omdat we geen van hen als buiten ons bereik of beneden onze waardigheid zien en bij geen van hen vernietiging als essentieel voor de ultieme verwezenlijking beschouwen, aanvaarden we deze bevrijding en vervulling zeker als deel en wel als groot en belangrijk deel van het doel van Yoga.

# Het drievoudige leven

**D**E natuur is dus een evolutie of progressieve zelfmanifestatie van een eeuwig en verborgen bestaan, met drie opeenvolgende vormen als de drie treden van haar weg omhoog. En als gevolg daarvan is al ons handelen door de volgende drie onderling wederzijds afhankelijke mogelijkheden geconditioneerd: het lichamenlijk leven, het mentale bestaan en het versluierde spirituele wezen dat in de involutie de oorzaak van de anderen is en in de evolutie hun resultaat. Terwijl ze het fysieke in stand houdt en perfectioneert en het verstand tot volle ontplooiing brengt, is het doel van de Natuur (en zou het ook ons doel moeten zijn) om in een geperfectioneerd lichaam en verstand de transcendentie werking van de Geest te ontsluiëren. Zoals het mentale leven het lichamenlijk bestaan niet afschaft, maar werkt aan hogere kwaliteit en beter gebruik ervan, zo zou ook het spirituele onze intellectuele, emotionele, esthetische en vitale activiteiten niet moeten afschaffen maar transformeren.

Want de mens, als hoofd van de Natuur op aarde en als enige aardse structuur waarbinnen haar volledige evolutie mogelijk is, belichaamt een drievoudige geboorte. Hij heeft een levende structuur meegekregen waarin het lichaam het voertuig is en leven het dynamische middel om god te manifesteren. Een vooruitstrevend denkvermogen staat in het middelpunt van zijn handelen. Het heeft ten doel zowel zichzelf als het huis waarin het woont evenals het leven dat het als middel gebruikt, te vervolmaken en kan door middel van een voortschrijdende zelfrealisatie tot zijn eigen ware aard als Geestelijke vorm ontwakken. Hij culmineert in wat hij altijd al in werkelijkheid was, de verlichte en gelukzalige geest, uiteindelijk bestemd om met zijn eigen nu nog verborgen pracht leven en denken te laten stralen.

Omdat dit het plan van de goddelijke Energie in de mensheid is, moet in het individu de interactie van deze drie elementen in de hele methode en doelstelling van ons bestaan werkzaam zijn. Als gevolg van

hun afzonderlijke vormgeving in de Natuur, heeft de mens de keuze tussen drie vormen van leven: het gebruikelijke materialistische bestaan, een leven van verstandelijke activiteit en vooruitgang en de onveranderlijke spirituele zaligheid. Maar naarmate hij vooruitgang boekt, kan hij deze drie vormen combineren, hun wanklanken tot een harmonieus ritme omvormen en zo in zichzelf de volledige godheid, de volmaakte Mens creëren.

In de gewone Natuur heeft ieder van deze drie vormen zijn eigen karakteristieke en dominante drijfveer.

De karakteristieke energie van lichamelijk Leven is niet zozeer op vooruitgaan als op blijven leven gericht, niet zozeer op individuele zelfontplooiing als op herhaling van zichzelf. Omdat zelfs in onbezielde materie Intelligentie aan het werk is, kent de fysieke Natuur zeker progressie van het ene type naar het andere, van plant naar dier en van dier tot mens. Maar is een type eenmaal fysiek omlijnd, dan schijnt in leven houden middels constante reproductie de directe hoofdbezigheid van de aardse Moeder te zijn. Want Leven zoekt altijd onsterfelijkheid. Maar omdat een individuele vorm onbestendig is en alleen de idee van een vorm blijvend in het bewustzijn is dat het universum creëert – want daar vergaat het niet – is zo'n constante reproductie de enig mogelijke stoffelijke onsterfelijkheid. Zichzelf handhaven en herhalen en zich vermenigvuldigen zijn daarom noodzakelijk de dominante instincten van alle stoffelijk bestaan. Het leven in de materie schijnt voortdurend in een zelfde cirkeltje te draaien.

De karakteristieke energie van zuiver Denken is verandering en hoe meer ons denkvermogen niveau en organisatie krijgt, hoe meer deze wet van het Denken het kenmerk van een doorlopende verbreding, vooruitgang en betere ordening van zijn verworvenheden verwerft en op die manier ook van een continue overgang van kleinere en simpelere naar grotere en complexere perfectie. Want Denken is, in tegenstelling tot lichamelijk bestaan, op zijn eigen terrein oneindig in reikwijdte, elastisch in expansie en gemakkelijk wendbaar in vormgeving. Verandering, zelfverruiming en zelfverbetering zijn er dus instinctief eigen aan. Het Verstand draait ook in kringetjes, maar het zijn steeds breder wordende spiralen. Het gelooft in de mogelijkheid om dingen te vervolmaken: zijn wachtwoord is vooruitgang.

De karakteristieke wet van de Geest is ' in-zich-bestaande' volmaaktheid en onveranderlijke oneindigheid. Zij bezit altijd en uit zichzelf zowel de onsterfelijkheid die het doel van Leven als de volmaaktheid die het doel van Denken is. Het eeuwige bereiken en realiseren wat in alle dingen gelijk is en toch alle dingen overstijgt, even gelukzalig in het universum als daarbuiten en onaangetaast door de onvolmaaktheden en beperkingen van de vormen en activiteiten waarin het woont, dat is de glorie van spiritueel leven.

In elk van deze vormen handelt de Natuur zowel individueel als collectief; want de Eeuwige vestigt Zich evenzeer in de afzonderlijke vorm als in het groepsbestaan, of het nu familie, clan of natie is, of groeperingen die minder van materiële criteria afhangen of in de ultieme groep van allemaal, onze collectieve mensheid. Ook de mens kan in één of al deze sferen van activiteit zijn eigen individuele welzijn zoeken of zich juist met de collectiviteit identificeren en daar zijn leven aan wijden, of hij kan de individuele realisatie met het collectieve doel harmoniëren door op een hoger plan dit complexe universum meer in zijn waarheid te waar te nemen. Want zoals de zuivere relatie tussen de ziel en de Allerhoogste er een is waarin de ziel, zolang ze in het universum is, noch op egoïstische manier zijn afgescheiden bestaan benadrukt, noch zichzelf in het Ondefinieerbare uitvlakt, maar zijn eenheid met het Goddelijke en met de wereld verwezenlijkt en beide in het individu verenigt, zo is de zuivere relatie tussen het individu en de collectiviteit noch een egoïstisch najagen van de eigen materiële of mentale vooruitgang dan wel spirituele verlossing zonder zich om anderen te bekommeren, noch ter wille van de gemeenschap de eigen ontwikkeling tekort doen of onderdrukken, maar een relatie waarin het individu het beste in zich naar voren brengt, zijn eigen mogelijkheden volledig realiseert om ze dan in denken en doen en op alle denkbare manieren aan zijn omgeving dienstbaar te maken zodat de hele mensheid dichterbij het bereiken van zijn hoogste persoonlijkheden mag komen.

Hieruit volgt dat het fysieke bestaan vooral op het vervullen van het levensdoel van de Natuur gericht zal zijn. Het hele doel van de op materie gerichte mens is in leven blijven, de tijd tussen geboorte en dood doorbrengen met zo veel mogelijk comfort en plezier als

onderweg mogelijk zijn, maar hoe dan ook: blijven leven. Hij kan dat doel ondergeschikt maken, maar enkel aan de andere instincten van de fysieke Natuur: zich voortplanten in een nieuw individu en zijn soort mensen in familie, sociale klasse of gemeenschap handhaven. Zichzelf, het gezinsleven en de gevestigde orde in de maatschappij en de natie zijn de bestanddelen van het materiële bestaan. Het immense belang ervan in de huishouding van de Natuur is vanzelfsprekend en niet minder belangrijk is het type mens dat dit vertegenwoordigt. Hij bewaakt de veiligheid van het stelsel dat ze heeft gemaakt en zorgt voor een ordentelijke voortzetting en instandhouding van haar bestaande verworvenheden.

Maar juist doordat dergelijke mensen zo nuttig zijn, is het leven dat ze leiden gedoemd om bekrompen, irrationeel conservatief en aards te zijn. De gebruikelijke routine, de vertrouwde instituties en de overerfde of bekende gedachtepatronen – dat is de levensadem van hun neusgaten. Zij staan de veranderingen toe die het progressieve denken in het verleden heeft afgedwongen en beschermen ze als een jaloeise minnaar, maar met dezelfde ijver bevechten ze de veranderingen die het verstand in het heden doorvoert. De levende vooruitstrevende denker van het moment is voor de materialistische mens een ideoloog, dromer of halve gare. De oude Semieten die hun levende profeten stenigden en eenmaal dood, hun gedachtenis vereerden, waren de belichaming zelf van dit instinctieve en domme beginsel in de Natuur. Waar het oude India onderscheid maakte tussen de eenmaal en de tweevoudig geborene slaat de eerste op bovenstaande beschrijving van de materialistische mens. Hij verricht de basale arbeid van de Natuur en stelt zo de basis voor haar hogere activiteiten veilig. Maar niet licht wordt de poort naar de glorie van haar tweede geboorte voor hem geopend.

Toch erkent hij spiritualiteit voor zover die door de grote religieuze uitbarstingen uit het verleden aan zijn traditioneel gedachtegoed is opgelegd en ruimt hij in de maatschappelijke ordening een eerbiedwaardige hoewel niet erg effectieve plaats in voor de priester of de geleerde theoloog, aan wie het toevertrouwd kan worden hem van veilig en banaal spiritueel voedsel te voorzien. Maar degene die de vrijheid van spirituele ervaring en geestelijk leven voor zich durft op te

eisen geeft hij, als hij zo iemand al accepteert, niet het gewaad van de priester maar het kleet van de *Sannyasin*<sup>20</sup>. Laat hem die gevaarlijke vrijheid maar buiten de samenleving uitleven. Zo kan hij misschien zelfs als menselijke bliksemafleider fungeren die de elektriciteit van de Geest opvangt en van het maatschappelijke bouwwerk afwendt.

Niettemin is het mogelijk om de materialistische mens en zijn leven gematigd progressief te maken door het materialistisch denken de gewoonte tot vooruitgang, het gebruik van bewuste verandering en het stellige idee van progressie als levenswet in te prenten. Door met deze middelen vooruitstrevende samenlevingen in Europa te creëren heeft Denken een van haar grootste triomfen op Materie geboekt. Maar de fysieke natuur heeft haar revanche; want die vooruitgang tendeert naar het grovere en meer op de buitenkant gerichte soort en pogingen tot een hogere en snellere vaart zijn snel uitgeblust en brengen uitputting en verbijsterende terugslag met zich mee.

Ook is het mogelijk om de materialistische mens en zijn leven een gematigde spiritualiteit te geven door hem eraan te wennen alle instituties, gebruiken en activiteiten in het leven vanuit een religieuze houding te benaderen. De creatie van zulke door spiritualiteit gedragen leefgemeenschappen in het Oosten is een van de grootste triomfen van Geest over Materie geweest. Maar ook hier doet een tekortkoming zijn intrede; want vaak leidt dit enkel tot het scheppen van een religieus temperament, de meest uiterlijke vorm van spiritualiteit. De hogere manifestaties ervan, zelfs de meest schitterende en krachtigste, ofwel vermeerderen slechts het aantal zielen dat zich uit het sociale leven terugtrekt, waardoor het verarmt achter blijft of brengen de maatschappij een tijdje in beroering door een kortstondige opleving. De waarheid is dat noch een mentale inspanning noch een spirituele impuls op zich voldoende zijn om de immense weerstand van de stoffelijke Natuur te boven te komen. Zij eist dat ze zich in een gezamenlijke inspanning totaal inzetten, alvorens ze een volledige verandering in de mensheid zal dulden. Maar gewoonlijk zijn deze twee belangrijke krachten niet genegen elkaar de nodige concessies te doen.

---

[20] *Sannyasin: hindoeïstische (bedel)monnik. Herkenbaar aan hun saffraankleurig kledij. Vaak trekken ze alleen of in groepjes rond.*

Het mentale leven concentreert zich op schoonheid, moraal en intellectuele activiteiten. Het wezen van denken is idealistisch en zoekt naar perfectie. Het innerlijk zelf, de briljante *Atman*<sup>21</sup>, is een eeuwige dromer. Dromen van volmaakte schoonheid, perfect gedrag en volmaakte Waarheid is de ware ziel van het zuivere verstand of het nu nieuwe vormen van de Eeuwige zoekt dan wel oude vormen nieuw leven inblaast. Maar het kan niet met materiële weerstand omgaan. Dan raakt het in de war en is inefficiënt, werkt middels onhandige experimenten en moet zich uit de strijd terugtrekken dan wel in de grauwe werkelijkheid berusten. Door het fysieke leven te bestuderen en de strijdvoorwaarden te accepteren mag het verstand er dan tijdelijk wel in slagen een of ander kunstmatig systeem op te dringen, maar dat wordt door de oneindige Natuur dan wel gebroken, afgedankt en onherkenbaar verminkt, ofwel als het lijk van een dood ideaal achtergelaten doordat ze haar goedkeuring intrekt. Zeldzaam waren die realisaties van de Menselijke dromer die de wereld met vreugde heeft aanvaard, waar ze in dierbare herinnering op terugkijkt en waarvan ze de beginselen wil blijven koesteren.

Wanneer de kloof tussen het werkelijke leven en het temperament van de denker te groot wordt, zien we dat het Denken zich als gevolg daarvan uit het leven terugtrekt om in zijn eigen sfeer een grotere vrijheid van handelen te hebben. De dichter die te midden van zijn schitterende visioenen leeft, de kunstenaar die opgaat in zijn kunst, de filosoof die eenzaam op zijn kamertje intellectuele vraagstukken uitdenkt, de geleerde en wetenschapper die zich enkel om hun studies en experimenten bekommeren, waren vroeger en nu nog niet zelden de *Sannyasins* van het intellect. De hele geschiedenis getuigt van het werk dat ze hebben gedaan voor de mensheid.

Maar zo'n afgezonderd bestaan is alleen bij een bepaalde en bijzondere activiteit gerechtvaardigd. Het Denken kan alleen volledig zijn kracht vinden en actief zijn wanneer het midden in het leven staat en evenzeer de moeilijkheden als de mogelijkheden ervan als middel tot grotere zelfperfectie accepteert. Juist in het gevecht met de

---

[21] Degene die verblijft in de Droom, de innerlijk bewuste, de genietter van abstracties, de Briljante. Mandukya Upanishad 4. (Noot van Sri Aurobindo)

moeilijkheden van de materiële wereld wordt de individuele morele ontwikkeling het grondigst gevormd en gedijen de elite scholen voor karaktervorming; door contact met de werkelijkheid groeit Kunst in vitaliteit, toetst het Denken zijn abstracties en worden de generalisaties van de filosoof op een stabiel fundament van wetenschap en ervaring gebaseerd.

Dit samengaan met het leven kan evenwel enkel ten bate van het individuele verstand nagestreefd worden en volledig onverschillig blijven ten opzicht van de vormen van het materiële bestaan of het op een hoger plan brengen van de eigen soort. Het toppunt van deze onverschilligheid was zichtbaar in de Epicuristische discipline en is niet helemaal afwezig bij de Stoïcijnen; en zelfs altruïsme doet de werken van compassie vaker uit eigen belang dan in het belang van de wereld die het helpt. Ook dat is maar een beperkte invulling. Het progressieve denken is op zijn best als het de hele mensheid tot het eigen niveau probeert op te tillen door een weergave van de eigen gedachten en resultaten breed uit te zaaien, ofwel door het fysieke leven van de mensheid in nieuwe religieuze, intellectuele, sociale of politieke vormen te gieten met de bedoeling om het ideaal van waarheid, schoonheid, rechtvaardigheid en oprechtheid dat in de eigen menselijke ziel oplicht, getrouwer weer te geven. Mislukken doet er op dat gebied weinig toe; alleen al de poging heeft een dynamische en creatieve werking. De worsteling van het Verstand om het leven te verheffen is de belofte van en voorwaarde voor de verovering van het leven door iets dat het Verstand zelfs nog overstijgt. Het hoogste iets, het spirituele bestaan, richt zich op wat eeuwig is maar zonder zich daarom van het vergankelijke geheel afzijdig te houden. Want voor de spirituele mens wordt de mentale droom van volmaakte schoonheid werkelijkheid in eeuwige liefde, in schoonheid en geluk die onafhankelijk zijn en achter alle uiterlijke verschijningen gelijk zijn; wordt de droom van volmaakte Waarachtigheid werkelijkheid in de ultieme, in zich bestaande en verlichte eeuwige Waarheid, die nooit wijkt, maar alle afwijkingen verklaart omdat ze er het geheim van is, evenals het doel van alle vooruitgang; en wordt de mentale droom van volmaakt juist handelen werkelijkheid in de almachtige en zichzelf besturende Wet die eeuwig in het hart van alle dingen besloten ligt en hier in het ritme der werelden



tot uitdrukking komt. Wat in het briljante Zelf een voortdurende scheppingsdrang is of vluchtige visioenen, is eeuwig bestaande Werkelijkheid in het Zelf dat weet<sup>22</sup> en is de Heer.

Maar als het voor het mentale leven al vaak moeilijk is zich naar de saaie en weerbarstige activiteit van de materie te schikken, hoeveel moeilijker moet het dan niet voor het spirituele bestaan zijn om in een wereld te overleven die niet van Waarheid vol schijnt te zijn, maar van iedere denkbare leugen en illusie, niet van Liefde en Schoonheid maar van een alom aanwezige tweedracht en lelijkheid en die niet door de Wet der Waarheid maar door zegevierend eigenbelang en zonde wordt geregeerd?

Daarom hebben de heilige en *Sannyasin* in hun spirituele leven gemakkelijk de neiging zich uit het fysieke bestaan terug te trekken en het volledig en fysiek dan wel geestelijk te verwerpen. Ze beschouwen deze wereld als rijk van het kwaad of van onwetendheid en ze zien het eeuwige en goddelijke als ver weg in de hemel of als het grote onbekende, waar wereld en leven niet meer zijn. Ze trekken zich zo niet lichamelijk, dan toch innerlijk uit de onreinheden van de wereld terug en vestigen in vlekkeloze isolatie een geestelijke werkelijkheid. Door zich terug te trekken leveren ze een onschatbare dienst aan het stoffelijke bestaan door het te dwingen op te kijken naar en zelfs te buigen voor iets dat de directe ontkenning van de eigen onbeduidende idealen, ziekelijke zorgen en egoïstische zelfgenoegzaamheid is.

Maar zo groot is de suprematie van geestelijke kracht dat haar werk in de wereld niet op die manier belemmerd kan worden. Ook voor geestelijk leven geldt dat het zich op het materiële leven kan richten en het als middel tot haar eigen grotere vervulling kan gebruiken. Omdat het zich niet door dualiteiten en uiterlijke schijn laat verblinden, kan het in om het even welke verschijningsvorm het beeld van dezelfde Heer zoeken, van dezelfde eeuwige Waarheid, Schoonheid, Liefde en Vreugde. De formule van *Vedanta*<sup>23</sup> : het Zelf in alle dingen, alle dingen

---

[22] De Allesomvattende, in wie het bewuste denken is geconcentreerd, die totale vreugde is en de genietter van die vreugde, de wijze.....Hij is de Heer van alles, de Alwetende, de innerlijke Gids. Mandukya Upanishad 5, 6. (Noot van Sri Aurobindo)

[23] *Vedanta, klassieke spirituele geschriften uit de Indiase oudheid.*

in het Zelf en alle dingen als op weg naar het Zelf, is de sleutel voor deze rijkere en alomvattende Yoga.

Maar net als bij het mentale leven kan het spirituele leven dit uiterlijk bestaan enkel ten bate van het individu gebruiken zonder zich in het minst te bekommeren om enige vorm van collectieve verheffing van de immers zuiver symbolische wereld die het zich ten nutte maakt. Omdat de Eeuwige altijd en in alles gelijk is en alle dingen voor de Eeuwige gelijk zijn en omdat de precieze wijze van handelen en het resultaat van geen belang zijn in vergelijking met het in zichzelf uitwerken van die ene grote realisatie, accepteert deze spirituele onverschilligheid om het even welke omgeving en om het even welke handeling onbewogen, klaar om zich geheel terug te trekken zodra het eigen ultieme doel verwezenlijkt is. Zo hebben velen het ideaal van de Gita begrepen. Anders gezegd: ook innerlijke liefde en geluk kunnen zich in goede werken, in dienstbaarheid en compassie over de wereld uitstorten en innerlijke Waarheid kan kennis verspreiden, zonder daarom echter een poging tot transformatie van de wereld te ondernemen, die dan vanwege haar onverbeterlijk karakter, een slagveld van de dualiteiten moet blijven, van zonde en deugd, van waarheid en leugen, van vreugde en lijden.

Maar als het waar is dat ook Vooruitgang een van de essentiële kenmerken van aards bestaan vormt en dat voortschrijdende manifestatie van het Goddelijk de ware zin van de Natuur is, dan is ook deze beperking onterecht. Het is voor het spirituele leven in de wereld zeker mogelijk en zelfs zijn ware opdracht, om het stoffelijke leven te veranderen in een evenbeeld van zichzelf, de beeltenis van het Goddelijke. Daarom hebben we naast de grote solitaire figuren die hun persoonlijke bevrijding nagestreefd en bereikt hebben, de grote spirituele leraren die ook andere bevrijd hebben en de hoogste trede: de grote dynamische zielen die, zichzelf sterker voelend in de macht van de Geest dan alle krachten van de stoffelijke wereld tezamen, zich in een liefhebbende worstelpartij op de wereld storten en het gevecht aangaan om deze wereld te verplichten toestemming voor haar eigen transformatie te geven. Gewoonlijk is die poging op een mentale en morele verandering in de mensheid geconcentreerd, maar ze kan zich ook verbreden tot het wijzigen van onze leefpatronen en instituties

zodat ook die het binnenstromen van de Geest beter kunnen opvangen. Deze laatste pogingen zijn goddelijke mijlpalen in de voortschrijdende ontwikkeling van menselijke idealen op weg naar een geestelijk beter toegeruste mensheid. Iedere poging, wat ook het uiterlijk resultaat, heeft de Aarde ontvankelijker voor de Hemel achtergelaten en de trage pas van de evolutionaire Yoga van de Natuur versneld.

In India hebben het geestelijke en materialistische leven de laatste meer dan duizend jaar naast elkaar bestaan en het progressieve denken buitengesloten. Spiritualiteit heeft zich met Materialisme verzoend door van iedere poging tot algemene vooruitgang af te zien. Ze kreeg van de samenleving gedaan dat iedereen die een of ander onderscheidingsteken zoals het kleed van de *Sannyasin* droeg, de vrijheid kreeg zich spiritueel te ontwikkelen en dat zo'n bestaan als doel van de mens en degenen die het leven als absoluut eerbiedwaardig werden erkend. Ze kreeg ook gedaan dat de samenleving zelf in een vorm werd gegoten waarin haar alledaagse handelingen met een formele erkenning van de spirituele symboliek van het leven en zijn uiteindelijke bestemming vergezeld moesten gaan. Aan de andere kant werd de samenleving het recht op inertie en bewegingloos conservatisme gegund. Deze concessie deed veel van de waarde van de overeenkomst teniet. Toen eenmaal de religieuze vorm vaststond, werd het formele gedenken meer een routine en ging de levende betekenis ervan steeds meer verloren. De voortdurende pogingen van nieuwe godsdiensten en religieuze bewegingen om het basispatroon te veranderen liepen slechts op een nieuwe routine uit, of op een paar wijzigingen in de oude; want het verlossend element van vrij en actief denken was verbannen. Toen het fysieke bestaan eenmaal aan de Onwetendheid, die doelloze en eindeloze dualiteit, was overgelaten werd het een pijnlijk en loodzwaar juk en vormde vluchten de enige uitweg.

De Indiase Yogascholen leenden zich tot het compromis. Individuele vervolmaking of bevrijding werd het doel, een vorm van afzondering van gewone activiteiten de voorwaarde en verzaking van het leven het summum. Leraren gaven hun kennis enkel aan een kleine kring volgelingen door. Ook als er geprobeerd werd de beweging een grotere omvang te geven, bleef de bevrijding van de individuele ziel nog steeds

het doel. Het pact met een onbeweeglijke samenleving werd grotendeels geëerbiedigd.

Over het nut van het compromis in de toenmalige wereldsituatie kan geen twijfel bestaan. Het verzekerde India van een samenleving die zich voor behoud en cultivering van spiritualiteit leende, een bijzonder land, waarin het hoogste geestelijke ideaal zich als in een vesting in absolute zuiverheid kon handhaven en ongebroken de belegering van de krachten rondom kon weerstaan. Maar het was een compromis, geen absolute overwinning. Het materiële leven verloor de goddelijke drijfveer tot groei, het geestelijk leven wist in afzondering zijn hoogte en zuiverheid te bewaren, maar zijn volle kracht en dienstbaarheid aan de wereld werd opgeofferd. Daarom werd in de goddelijke Voorzienigheid het land van de Yogi's en *Sannyasins* tot een streng en onontkoombaar contact met juist dat element gedwongen dat het had verworpen, het element van het vooruitstrevende Denken, om zo weer te kunnen herstellen wat toen ontbrak.

Eens te meer moeten we erkennen dat het individu niet alleen op zichzelf bestaat maar deel van een collectiviteit is en dat individuele vervolmaking en bevrijding niet de volledige bedoeling van Gods plan in de wereld zijn. Het vrijelijk gebruik maken van onze vrijheid houdt ook de bevrijding van anderen en van de mensheid in; het volmaakte praktische nut van onze perfectie is om – na het goddelijke symbool in onszelf gerealiseerd te hebben – de reproductie en vermenigvuldiging ervan in anderen te verwezenlijken en uiteindelijk universeel te maken.

Door concreet naar het menselijk leven en zijn drievoudige potentiële vermogens te kijken komen we tot dezelfde conclusie als we uit het observeren van de Natuur in haar algemene werking en haar evolutie in drie stappen getrokken hadden. We beginnen ook een volledig doel voor onze synthese van Yoga te bespeuren.

Geest is de bekroning van het universele bestaan; Materie is de basis ervan; Denken is de verbinding tussen beide. Terwijl Geest eeuwig is, zijn Denken en Materie zijn werktuigen. Geest is verborgen en moet zich openbaren; verstand en lichaam zijn instrumenten waarmee hij zich wil openbaren. Geest is de beeltenis van de Heer der Yoga; verstand en lichaam heeft Hij gegeven om dat beeld in de wereld der verschijnselen

te reproduceren. De hele Natuur is een poging tot een steeds grotere openbaring van de verborgen Waarheid, een meer en meer succesvolle weergave van het goddelijke beeld.

Maar wat de Natuur in een langzame evolutie voor de massa nastreeft, bewerkt Yoga in het individu met een snelle revolutie. Yoga werkt middels een intensivering van alle individuele energieën en een veredeling van alle vermogens. Terwijl de natuur het spirituele leven maar moeizaam ontwikkelt en het ter wille van haar lagere realisaties doorlopend in de steek moet laten, kan de geconcentreerde methode en veredelde kracht van Yoga direct de vervolmaking van het denken en zelfs, als ze wil, de vervolmaking van het lichaam bereiken en vasthouden. De Natuur zoekt het Goddelijke in haar eigen symbolen; Yoga gaat verder dan de Natuur naar de Meester van de Natuur, verder dan het universum naar het Transcendente en kan met licht en kracht uit het transcendente, met de goedkeuring van de Almachtige terugkeren.

Maar uiteindelijk hebben ze hetzelfde doel. Yoga over de mensheid uitbreiden zal zeker de eindoverwinning van de Natuur op haar eigen achterstand en verborgenheden zijn. Zoals ze momenteel door middel van progressief wetenschappelijk denken de hele mensheid voor een volledige ontwikkeling van het mentale leven geschikt wil maken, zo zal ze ongetwijfeld door middel van Yoga de hele mensheid voor een hogere evolutie, een tweede geboorte en geestelijk leven ontvankelijk gaan maken. Zoals het mentale leven materie gebruikt en perfectioneert, zo zal geestelijk leven het materiële en mentale bestaan als instrumenten van goddelijke zelfexpressie gebruiken en vervolmaken. De tijdperken waarin dit werd verwezenlijkt, zijn de legendarische Satya of Krita Yuga<sup>24</sup>, tijdperken van Waarheid, zoals hun naam aangeeft, en tijdperken van grootse gedane arbeid waarin de Natuur in de mensheid, verlicht, content en gelukkig, rust op de top van haar lange tocht.

Het is aan de mens om de bedoeling van de universele Moeder te begrijpen, haar niet langer te miskennen, misbruiken of verloochenen,

---

[24] Tijdperk van waarheid of van voltooiing, een van de vier tijdperken die cyclisch terugkeren.

maar altijd met haar machtigste middelen haar hoogste ideaal na te streven.

## Hoofdstuk IV

### **De systemen van Yoga**

**D**EZELFDE onderlinge relatie tussen de verschillende psychologische delen van de mens die we in ons beknopt overzicht van de natuurlijke evolutie zagen, evenals het daarop gebaseerde onderscheid in bruikbaarheid en doelstelling, vinden we in de grondprincipes en methoden van de verschillende Yogascholen terug. En wanneer we hun hoofddoelen en basisoefeningen willen gaan samenvoegen en harmoniseren, zullen we bemerken dat de basis waar de Natuur voor gezorgd heeft, opnieuw onze natuurlijke basis en tevens de voorwaarde voor hun synthese vormt.

In een opzicht overstijgt Yoga de normale werking van de kosmische Natuur en klimt hoger dan Zij. Want het doel van de Universele Moeder is om het Goddelijke binnen haar eigen spel en scheppingen te omarmen en Het daar te verwerkelijken. Maar in haar hoogste vluchten overtreft Yoga zichzelf en realiseert zij het Goddelijke als zodanig, door het universum te overstijgen en door zelfs van het kosmisch spel los te geraken. Daarom wordt er soms wel verondersteld dat dit niet alleen het hoogste maar ook het enig ware of uitsluitend te verkiezen doel van Yoga is.

Toch kan de Natuur alleen door middel van iets dat ze in haar evolutie gevormd heeft, haar eigen evolutie overstijgen. Het is het individuele hart dat door zijn hoogste en zuiverste emoties te sublimeren, transcendentale Gelukzaligheid en onuitsprekelijk Nirvana bereikt, het individuele verstand dat, door zijn normaal functioneren om te vormen tot een weten voorbij het denken, zich één met het Onzegbare weet en zijn eigen afgescheiden bestaan met die transcendentale eenheid laat samensmelten. En het is altijd het individu – het Zelf dat door de Natuur wordt geconditioneerd en door middel van Natuurlijke vormen werkt – dat het vrije, ongeconditioneerde en alles overstijgende Zelf bereikt.

In de praktijk zijn er drie begrippen nodig om Yoga mogelijk te maken; drie partijen moeten als het ware met de onderneming akkoord gaan – God, de Natuur en de menselijke ziel – ofwel in meer abstracte termen: het Transcendente, het Universele en het Individuele. Als individu en Natuur het alleen moeten klaren, zijn ze aan elkaar overgeleverd en is het individu niet in staat de trage tred van de Natuur merkbaar te overtreffen. Een transcendent iets is nodig dat groter is dan de Natuur en er vrij van is, dat op ons en op haar inwerkt, ons omhoog naar zichzelf toetrekt en goedschiks of kwaadschiks haar toestemming tot onze individuele opstijging zeker stelt.

Deze waarheid leidt in iedere Yogafilosofie tot het begrip van *de Ishwara*, de Heer, de hoogste Ziel of het ultieme Zelf, op wie het streven is gericht en die de kracht en verlichting brengende aanraking geeft om het doel te kunnen bereiken. Even waar is het zo vaak door de Yoga van devotie benadrukte en aanvullende idee dat, net zoals het Transcendente nodig is voor het individu en hij Het zoekt, ook het individu in zekere zin nodig is voor het Transcendente en Het hem zoekt. Wanneer de *Baktha* vurig naar *Bhagavan* zoekt en verlangt, dan zoekt en verlangt *Bhagavan* ook vurig naar de *Baktha*<sup>25</sup> Yoga van kennis kan zonder menselijke zoeker naar kennis niet bestaan en evenmin zonder het ultieme onderwerp van weten of zonder het individu dat de universele kenvermogens goddelijk gebruikt. Zo is geen Yoga van devotie mogelijk zonder de mens die God liefheeft, zonder datgene waar liefde en verrukking uiteindelijk op gericht zijn, of zonder goddelijk gebruik van de universele vermogens tot spiritueel, emotioneel en esthetisch genieten door het individu en is er geen Yoga van werk zonder de menselijke werker, zonder de hoogste Wil, Meester van alle werk en offerande, of zonder het individu dat de universele vermogens tot macht en handelen goddelijk gebruikt. Hoe Monistisch onze intellectuele opvatting over de uiteindelijke waarheid der dingen ook moge zijn, in de praktijk zijn we gedwongen deze alom aanwezige Drie-eenheid te accepteren.

---

[25] *Bhakta*, de volgeling of aanbidder van God; *Bhagavan*, God, de Heer van Liefde en Vreugde. Het derde aspect van de drie-eenheid is Bhagavat, de goddelijke openbaring van Liefde. (Noot van Sri Aurobindo)



Want het contact van het menselijke en individuele bewustzijn met het goddelijke is de ware essentie van Yoga. Yoga is eenwording van datgene dat zich in het spel van het universum van zijn eigen ware zelf, oorsprong en universaliteit heeft afgescheiden. Het contact kan op ieder punt van dat complexe en ingewikkeld georganiseerde bewustzijn plaatsvinden dat we onze persoonlijkheid noemen. Het kan in het fysieke door het lichaam tot stand komen; in het leven door de werking van die functies welke de staat en gewaarwordingen van ons zenuwstelsel bepalen; in het mentale vermogen, middels ofwel het emotionele hart, de actieve wil en het begrijpende denken, of op grotere schaal, door een algemene omvorming van het mentale bewustzijn in al zijn activiteiten. Door rechtstreeks ontwaken in de universele of transcendente Waarheid en Gelukzaligheid als gevolg van een bekering van het centrale ego in het verstand, kan dit eveneens tot stand gebracht worden. Het punt van contact dat we daarbij kiezen komt overeen met de soort Yoga die we beoefenen.

Want als we ons op het centrale beginsel van de voornaamste in India nog steeds bestaande Yogascholen concentreren en de complexiteit van de hen kenmerkende praktijk terzijde laten, bemerken we dat ze in een opklimmende rangorde passen, te beginnen bij de laagste trede van de ladder, het lichaam, en opklimmend naar een direct contact tussen de individuele ziel en het transcendente en universele Zelf. *Hathayoga* kiest het lichaam en de levensfuncties als instrumenten ter vervolmaking en verwezenlijking en concentreert zich op het grove lichaam; *Rajayoga* neemt de verschillende delen van het mentale individu als hefboom en concentreert zich op het subtiële lichaam. Het drievoudig Pad van Werken, van Liefde en van Kennis neemt om het even welk deel van het mentale individu – de wil, het hart of het intellect – als uitgangspunt en probeert door zijn bekering de bevrijdende Waarheid, Heerlijkheid en Oneindigheid te bereiken die het Spirituele leven kenmerken. Het is de methode van een directe relatie

tussen de menselijke *Poeroesha*<sup>26</sup> in het individuele lichaam en de goddelijke *Poeroesha* die in ieder lichaam woont en toch elke naam en vorm overstijgt.

*Hathayoga* stelt zich de verovering van leven en lichaam ten doel. Hun combinatie in het 'voedselomhulsel' en 'levensvoertuig' vormt, zoals we hebben gezien, het grove lichaam en hun evenwicht vormt de grondslag voor al het werk van de Natuur in het menselijk individu. Het door de Natuur gevestigde evenwicht is voor het normale ego-gerichte leven voldoende; het voldoet niet voor het doel van de *Hathayogi*. Het evenwicht is namelijk berekend op de hoeveelheid vitale of dynamische kracht die nodig is om de fysieke motor gedurende de normale duur van een mensenleven aan te drijven en om meer of minder adequaat de verschillende functies te vervullen die vereist worden door het individuele leven dat deze structuur bewoont en door de voorwaarden die de leefomgeving stelt.

*Hathayoga* wil daarom de Natuur corrigeren en een nieuw evenwicht bereiken, waardoor het fysieke stelsel in staat moet zijn de instroom van een groeiende vitale of dynamische kracht van *prana*<sup>27</sup>, die onbeperkt, ja bijna oneindig in kwantiteit en intensiteit voorhanden is, te ondersteunen. In de Natuur is het evenwicht op de individualisering van een beperkte hoeveelheid en kracht van *Prana* gebaseerd: meer kan het individu uit persoonlijke of erfelijke gewoonte niet dragen, gebruiken of beheersen. Het evenwicht ten gevolge van *Hathayoga* opent een deur naar universalisering van de individuele vitaliteit door in het lichaam een veel minder beperkte en gefixeerde actie van de universele energie binnen te laten, vast te houden, te gebruiken en te beheersen.

---

[26] *Het wezenlijke of goddelijk element, in tegenstelling tot Prakṛti, de Natuur of de Manifestatie. Het centrale, onbeweeglijke en vrije bewustzijn in tegenstelling tot de dynamische Kracht. Het is de Getuige, de Heer die het spel der Natuur ondersteunt zonder erdoor meegesleurd te worden of ervan afhankelijk te zijn. Er bestaat een Poeroesha op ieder niveau van het individuele of kosmische bewustzijn. (uit een noot van de Franse vertaling).*

[27] *Leterlijk levensadem, ook wel levenskracht of levensenergie.*

De voornaamste *Hathayoga* oefeningen zijn *āsana* en *prānāyāma*. Door talloze *āsanas* – gefixeerde lichaamshoudingen – wordt het lichaam eerst van die rusteloosheid genezen die zijn onvermogen laat zien om de vitale krachten, die uit de universele Levensoceaan erin gegoten worden, zonder ze in handelen of beweging weg te werken, te kunnen vasthouden. *Āsanas* geven het lichaam een opmerkelijke gezondheid, kracht en lenigheid en proberen het van de gewoonten te bevrijden die het aan de vertrouwde fysieke Natuur binden en binnen de beperkte begrenzing van haar normale functioneren houden. In de oeroude traditie van *Hathayoga* is altijd aangenomen dat deze verovering zover doorgevoerd kon worden dat zelfs de zwaartekracht grotendeels overwonnen kon worden. Door verschillende aanvullende maar ingewikkelde oefeningen zorgt de *Hathayogi* er vervolgens voor dat zijn lichaam vrij van alle onzuiverheden blijft en zijn zenuwstelsel niet verstopt raakt. Dit ten behoeve van de ademhalingsoefeningen die zijn belangrijkste instrumentarium vormen. Dit wordt *prānāyāma*<sup>28</sup> genoemd – beheersing van de adem of vitale kracht; want ademhaling is de belangrijkste fysieke functie van de levenskrachten. *prānāyāma* heeft voor de *Hathayogi* een dubbel doel. Ten eerste voltooit ze de lichamelijke perfectie. De vitaliteit wordt van veel gewone behoeften van de fysieke Natuur bevrijd en robuuste gezondheid, langer jong blijven en een bijzonder hoge leeftijd zijn het resultaat. Bovendien laat *prānāyāma* de opgerolde slang van *Prana* dynamiek in de “levenslaag” ontwakken en geeft de *Yogi* toegang tot een reikwijdte van ervaring, tot buitengewone vermogens en bewustzijnsgebieden, die het gewone leven ontzegd blijven, terwijl ze de normale vermogens en functies die hij al bezit krachtig intensiveert. De *Hathayogi* kan deze winst door andere, meer ondergeschikte oefeningen nog verder veilig stellen en uitbouwen.

De resultaten van *Hathayoga* vallen dus in het oog en maken op het materialistische en vulgaire denken gemakkelijk indruk. Toch kunnen we ons aan het eind van al die kolossale arbeid afvragen wat we uiteindelijk gewonnen hebben. Het doel van de fysieke Natuur – het louter fysieke leven in stand houden en volledig perfectioneren, en zelfs

---

[28] *Controle van de ademhaling of ook wel ademhalingsoefeningen.*

in zekere zin meer van het fysiek bestaan kunnen genieten – is op abnormale schaal uitgevoerd. Maar het zwakke punt van *Hathayoga* is dat haar omslachtige en moeizame oefeningen zo veel tijd en energie eisen en een zo complete breuk met het gewone menselijk bestaan veronderstellen dat een nuttig gebruik van de resultaten ervan in het leven van de wereld of ondoenlijk of uiterst beperkt wordt. Ook al winnen we in ruil voor dat verlies een nieuw leven in een andere innerlijke wereld, een mentale en dynamische wereld, dat resultaat zou ook middels andere systemen, *Rajayoga* en *Tantra* bijvoorbeeld, met veel minder omslachtige methoden bereikt en op minder veeleisende voorwaarden behouden kunnen worden. Bovendien hebben de fysieke resultaten, zoals toegenomen vitaliteit, verlengde jeugd, gezondheid en langer blijven leven, weinig zin als we ze om onszelf te sparen, onbenut, ver van het gewone leven en als doel op zich moeten vasthouden, zonder ze aan het gemeenschappelijke geheel van wereldactiviteiten ten goede te laten komen. Met *Hathayoga* boeken we veel resultaat, maar tegen een exorbitante prijs en voor een mager doel.

*Rajayoga* neemt een hogere vlucht. Haar doel is bevrijding en perfectie, niet van het lichamelijke, maar van het mentale bestaan, controle over het emotionele leven en de zintuigen, evenals meesterschap over het hele apparaat van denken en bewustzijn. Zij richt de aandacht op de *Citta*<sup>29</sup>, de grondstof van mentaal bewustzijn waarin al die activiteiten zich manifesteren en richt zich allereerst op het brengen van rust en zuiverheid, net als *Hathayoga* dat met het fysiek materiaal deed. De mens leeft gewoonlijk in een staat van onrust en wanorde en is een koninkrijk dat slecht geregeerd wordt of met zichzelf in oorlog is. Want de heer, de *Poeroesha*, is ondergeschikt aan zijn ministers – de lichamelijke functies – en zelfs aan zijn onderdanen – de instrumenten van waarneming, emotie, handelen en genieten. *Swarajya*<sup>30</sup> – ons hogere Zelf regeert – moet in plaats van die afhankelijkheid komen. Allereerst moeten de ordenende krachten

---

[29] *Citta duidt op de automatische denkpatronen zoals die in het individu veelal onbewust plaatsvinden.*

[30] *Swarajya, letterlijk 'Koning over zichzelf'. In politieke zin: Zelfbestuur.*

daarom geholpen worden om de krachten van wanorde de baas te blijven. De voorbereidende stap in Rajayoga is daarom zorgvuldige zelfdiscipline waarbij goede denkgewoonten in plaats moeten komen van de ongecontroleerde gedachtestroom die aan het lagere zenuwstelsel toegeeft. Door zich aan de waarheid te houden en zich van iedere vorm van egoïstisch verlangen te onthouden, door anderen geen kwaad te doen, door zuiverheid, door constante meditatie en gerichtheid op de goddelijke *Poeroesha*, die de werkelijke heer is van het mentale koninkrijk, wordt in het denken en het hart een zuivere, blijde en heldere staat geschapen.

Dit is alleen maar de eerste stap. Daarna moeten de gewone zintuiglijke en mentale activiteiten geheel tot rust gebracht worden zodat de ziel ongehinderd tot hogere staten van bewustzijn kan opstijgen en het fundament voor volmaakte vrijheid en zelfbeheersing kan leggen. Maar *Rajayoga* vergeet niet dat de tekortkomingen van het gewone denkvermogen grotendeels uit zijn afhankelijkheid van de reacties van het zenuwstelsel en het lichaam voortkomen. Zij neemt de *āsanas en prānāyāmas* daarom als hulpmiddel van het *Hathayoga* systeem over, maar reduceert bij beiden de talrijke en ingewikkelde vormen tot de eenvoudigste en meest onmiddellijk werkzame oefening, voldoende voor haar eigen eerste doelstelling.

Zo ontdoet *Rajayoga* zich van de complexiteit en omslachtigheid van *Hathayoga*, terwijl zij wel de snelle en krachtige werkzaamheid van haar methoden gebruikt om het lichaam en de vitale functies te beheersen en om die interne dynamiek op te wekken, die in Yoga met de term *Kuṇḍalinī* aangeduid wordt: de opgerolde en slapende slang van innerlijke Energie, vol latente, paranormale vermogens.

Op basis hiervan neemt *Rajayoga* de volgende stap: het rusteloze verstand volledig verstillen en op een hoger vlak brengen. Dit gebeurt door mentale kracht via opeenvolgende stadia te bundelen hetgeen tot die uiterst verinnerlijkte concentratie of naar binnen gerichte staat van bewustzijn leidt die *Samādhi*<sup>31</sup> genoemd wordt.

Door *Samādhi* verkrijgt het denken het vermogen om zich uit zijn

---

[31] *Samādhi, meditatieve eenheid met het absolute. Een staat van trance, waarbij het bewustzijn zich in verschillende gradaties uit het lichaam terugtrekt.*

beperkte waakactiviteiten in vrijere en hogere staten van bewustzijn terug te trekken en bereikt Rajayoga een dubbel doel. Het verwezenlijkt een puur mentale activiteit, los van de verwarring van het naar buiten gerichte bewustzijn en gaat vandaar over naar de hogere, bovenmentale niveaus waar de individuele ziel in haar ware geestelijke bestaan opgaat. Tevens verwerft *Rajayoga* ook het vermogen om bewustzijn tot vrije en geconcentreerde werkzame energie om te vormen en op zijn doel te richten, een capaciteit die onze filosofie als niet minder dan de primaire kosmische energie en als de methode van goddelijk handelen in de wereld beschouwt. Door dit vermogen is de Yogi, die in trance toestand reeds de hoogste supra-kosmische kennis en ervaring bezit, in waaktoestand in staat om direct elke kennis te verkrijgen en iedere meesterschap uit te oefenen die voor zijn activiteiten in de objectieve wereld ook maar nuttig of nodig mochten zijn. Want het klassieke Rajayoga systeem richtte zich niet alleen op *Swarajya*, zelfbeschikking of subjectieve heerschappij – door middel van innerlijke bewustzijn volledig meester zijn over alle staten en activiteiten die tot zijn eigen domein behoren – maar omvatte ook *Samrajya*, uitwendige heerschappij – door middel van innerlijke bewustzijn meester zijn over zijn uitwendig handelen en zijn omgeving.

Door met het lichaam en het leven te werken streeft *Hathayoga* naar een boven-normale perfectie van het fysieke leven en zijn vermogens en stijgt vervolgens erboven uit tot in het domein van het mentale leven. We bemerken nu dat op vergelijkbare wijze *Rajayoga*, door met het verstand te werken, naar een boven-normale perfectie en verruiming van de vermogens van het mentale leven streeft en dan tot in het domein van het spirituele bestaan er boven uit stijgt. Maar het zwakke punt van dit systeem is dat het buitensporig veel op abnormale trancetoestanden berust. Deze beperking leidt in de eerste plaats tot een zekere afzijdigheid van het fysieke leven, dat juist ons fundament en ook het gebied is waar we onze mentale en spirituele verworvenheden in moeten toepassen. Met name wordt spiritueel leven in dit systeem te veel met de staat van *Samādhi* geassocieerd. Ons doel is daarentegen het spirituele leven en zijn ervaringen juist in waaktoestand volledig bruikbaar en actief te maken, zelfs bij het normale gebruik van onze functies. Maar in Rajayoga is het doel eerder

om zich op een etherisch vlak achter onze normale ervaringen terug te trekken, in plaats van naar het volle bestaan af te dalen en dat zich geheel eigen te maken.

Het drievoudige Pad van devotie, kennis en werk betreedt het domein dat Rajayoga onbezet laat. Anders dan *Rajayoga* houdt het zich niet met de bewerkelijke training van het hele mentale systeem bezig als voorwaarde voor perfectie, maar grijpt bepaalde centrale principes aan, zoals het intellect, het hart of de wil en probeert de vertrouwde werking ervan om te vormen, door ze af te wenden van hun gewone en naar buiten gerichte preoccupaties en activiteiten en ze op het Goddelijke te concentreren. Dit pad verschilt ook in een ander opzicht en hier schiet het vanuit het standpunt van een integrale yoga ogenschijnlijk tekort: het staat onverschillig ten opzichte van mentale en lichamelijke perfectie en richt zich alleen op zuiverheid als voorwaarde voor goddelijke realisatie. Zoals het feitelijk beoefend wordt is er ook een tweede tekort: het kiest uitsluitend en bijna in antagonisme tot de anderen één van de drie parallelle paden in plaats van een op synthese berustende harmonie van intellect, hart en wil om een integrale goddelijke realisatie tot stand te brengen.

Het Pad van Kennis\* heeft de realisatie van het unieke en hoogste Zelf ten doel. Er wordt gewerkt met de methode van intellectuele beschouwing, *vicāra*<sup>32</sup> en gaat dan verder naar 'het juiste onderscheid maken', *Viveka*<sup>33</sup>. Op dit pad worden de verschillende onderdelen van onze ogenschijnlijke of uiterlijke persoonlijkheid waargenomen en onderscheiden en door identificatie met welk onderdeel dan ook af te wijzen wordt bereikt dat ze onder een gemeenschappelijke noemer losgeweekt en afgescheiden worden als zijnde bestanddelen van *Prakṛti* (wereld der verschijnselen) en als scheppingen van *Maya* (het bewustzijn dat verschijningsvormen creëert). Op deze manier is het mogelijk om de ware vereenzelviging te bereiken met het zuivere en unieke Zelf dat niet veranderlijk of vergankelijk en niet door een

---

[32] *Introspectie, zelf-reflectie, zelf-onderzoek*

[33] *Onderscheid (maken), gewaarwording van het verschil tussen waar en onwaar, tussen eeuwig en tijdelijk.*

verschijnsel of combinatie van verschijnselen te definiëren is. Van hieruit leidt het pad zoals het gewoonlijk wordt gevolgd, tot verbanning uit het bewustzijn van de werelden der verschijnselen als zijnde illusie en tot de definitieve versmelting van de individuele ziel met de Allerhoogste, zonder terugkeer.

Maar dit einde waarbij alles wordt buitengesloten is niet het enige of een onvermijdelijk resultaat van het Pad van Kennis. Want de methode van Kennis kan – als het in een ruimere zin en met een minder individualistisch doel gevolgd wordt – evengoed tot een actieve verovering van het kosmische bestaan voor het Goddelijke leiden als tot transcendentie. Het uitgangspunt is in dat geval de realisatie van het hoogste Zelf niet alleen in het eigen wezen, maar in alle wezens en het eindpunt de realisatie dat zelfs deze wereld der fenomenen de ware aard van goddelijke bewustzijn niet volledig vreemd, ja zelfs het spel ervan is. En op basis van deze realisatie is een nog verdere verovering mogelijk: alle vormen van kennis, hoe werelds ook, omvormen tot activiteiten van goddelijk bewustzijn zodat ze in staat zijn om het ene en unieke Object van kennis zowel als zodanig, als in het spel van zijn vormen en symbolen gewaar te worden.

Deze benadering zou er goed toe kunnen leiden dat het hele bereik van menselijk denken en waarnemen op goddelijke niveau gebracht en vergeestelijkt wordt en zo de kosmische arbeid van kennis in de mensheid rechtvaardigt.

Het Pad van Devotie heeft genieten van ultieme Liefde en Geluk ten doel en stelt zich de hoogste Heer normaal voor als persoon, als de goddelijke Minnaar en genietter van het universum. De wereld wordt dan als een spel van de Heer gezien waarin de verschillende fasen van zich verstoppen en tevoorschijn komen een voor een aan bod komen en ons menselijk leven het laatste bedrijf is. Het uitgangspunt van *Bhakti Yoga* is om alle gewone relaties van menselijk bestaan waarbij emotie een rol speelt wel te beleven maar niet langer op vergankelijke wereldse relaties, maar op de vreugde van de Geheel-Liefhebbende, de Geheel-Schone en de Geheel-Gelukzalige te richten. Verering en meditatie worden alleen ter voorbereiding gebruikt en om de intensiteit van de relatie met het goddelijke te verhogen. En deze Yoga gebruikt alle emotionele relaties zonder uitzondering, zodat zelfs vijandigheid en



weerstand tegen God, gezien als intense, ongeduldige en perverse vormen van Liefde, als toelaatbaar middel tot realisatie en verlossing worden opgevat. Zoals het normaal wordt beoefend, leidt ook dit pad weg van het wereldse bestaan naar een opgaan, weliswaar van een andere soort dan bij de Monist, in het Transcendente en Supra-kosmische.

Maar ook hier is het exclusieve resultaat niet onvermijdelijk. De Yoga zelf brengt een eerste correctie aan door het spel van goddelijke liefde niet tot de relatie tussen de hoogste Ziel en het individu te beperken, maar het uit te breiden tot een gemeenschappelijk gevoel en wederzijdse eerbied bij de volgelingen zelf, verenigd als ze zijn in dezelfde verwezenlijking van de hoogste Liefde en Gelukzaligheid. Ze brengt een nog algemenere correctie aan door in alle wezens, niet alleen menselijke maar ook dierlijke, het goddelijke voorwerp van liefde te herkennen, wat gemakkelijk ruimer toepasbaar is op om het even welke vorm. We zien dan dat deze ruimere opvatting van de Yoga van Devotie zo toegepast kan worden dat het hele bereik van menselijke emotie, gevoel en esthetische gewaarwording op een goddelijk en vergeestelijkt niveau gebracht kan worden en daarmee de kosmische arbeid voor vreugde en liefde in onze mensheid rechtvaardigt.

Op het Pad van Werk wordt iedere menselijke activiteit aan de hoogste Wil opgedragen. Het begint met het verwerpen van iedere egoïstische doelstelling bij ons werk en van elke activiteit die het eigen belang dient of vanwege een werelds resultaat wordt ondernomen. Door hiervan afstand te doen worden het denken en de wil zoveel zuiverder dat we ons gemakkelijk bewust worden van de grote universele Energie als de werkelijke doener van heel ons handelen en van de Heer van die Energie als het hoofd en de bestuurder ervan, waarbij het individu enkel een masker, een excuus en een instrument of positiever, een bewust centrum van handelen en relatie tussen verschijnselen is. De keuze van en leiding over het handelen wordt steeds bewuster aan deze hoogste Wil en deze universele Energie overgelaten. En op het eind dragen we zowel ons werk als de resultaten ervan geheel Daaraan over. Het doel is de ziel los te maken van haar gehechtheid aan uiterlijke schijn en van haar reactie op de activiteiten der verschijnselen. *Karmayoga* wordt, net als de andere paden, gebruikt

om tot bevrijding uit de uitwendige wereld te leiden en naar het Allerhoogste op weg te gaan. Maar dit exclusieve resultaat is ook hier niet onvermijdelijk. Het pad zou evengoed op een gewaarwording van het Goddelijke in alle energieën, in alle gebeurtenissen en in alle activiteiten kunnen uitlopen en op een vrije en niet egoïstische deelname van de ziel aan het kosmisch handelen. Zo gevolgd, zal het pad de menselijke wil en activiteit geheel op een goddelijk en vergeestelijkt niveau brengen en de kosmische arbeid voor vrijheid, macht en perfectie in het menselijk individu rechtvaardigen.

Tevens wordt duidelijk dat deze drie paden vanuit een integrale kijk op de dingen één zijn. Goddelijke Liefde leidt gewoonlijk tot volmaakte kennis van de Geliefde door de volmaakte innerlijke verbondenheid en wordt zo een pad van Kennis en leidt tot goddelijk dienstbaarheid en wordt zo een pad van werk. Zo voert volmaakte Kennis ook tot volmaakte Vreugde en Liefde en tot een volledig aanvaarden van de werken van 'Dat wat gekend is' en leidt het opdragen van Werk tot de totale liefde voor 'de Meester van de Offerande' en de diepste kennis van Zijn wegen en Zijn wezen. Op dit drievoudige pad komen we het gemakkelijkst tot absolute kennis, liefde en dienst aan de Ene in alle wezens en in de gehele kosmische manifestatie.

# De Synthese van Yogasystemen

**D**E voornaamste yogascholen bestrijken in hun werkwijze elk een deel van het complexe menselijke geheel en proberen de hoogste mogelijkheden ervan naar buiten te brengen. Daaruit blijkt dat een ruim opgevatte en toegepaste synthese van al deze scholen goed in een Integrale Yoga zou kunnen uitmonden. Maar ze zijn zo onvergelijkbaar qua richting, in hun vormgeving zo verregaand gespecialiseerd en doorontwikkeld en ze zijn zo lang in de wederzijdse tegenstrijdigheid van hun ideeën en methoden bevestigd, dat het niet gemakkelijk te ontdekken is hoe ze een echte eenheid kunnen gaan vormen.

Ze zonder onderscheid en bloc samenvoegen zou geen synthese maar een wanordelijk geheel ten gevolge hebben. En ze een voor een om de beurt beoefenen zou in ons korte mensenleven en met onze beperkte energie evenmin eenvoudig zijn, om nog maar te zwijgen over de energieverspilling bij zo'n omslachtig procedé. Wat wel soms gebeurt is dat *Hathayoga* en *Rajayoga* achter elkaar beoefend worden. En in een recent uniek voorbeeld, het leven van Ramakrishna Paramahansa, zien we hoe een kolossale geestelijke capaciteit eerst recht op de goddelijke realisatie afstormt – waarbij het Koninkrijk der hemelen als het ware met geweld wordt ingenomen – en vervolgens de ene Yogamethode na de andere aangrijpt om er met ongelofelijke snelheid de essentie uit te halen. Maar altijd keert Ramakrishna weer naar de kern van de hele zaak terug: naar de realisatie en het bezit van God door de kracht van liefde, maar ook door het spontane spel van intuïtieve kennis en door de aangeboren spiritualiteit in een waaier aan ervaringen uit te breiden. Zo'n voorbeeld is niet voor iedereen weggelegd. Het had ook een bijzonder en tijdelijk doel: in de grote en beslissende ervaringen van een meesterziel de waarheid te belichamen die op dit moment voor de mensheid zo nodig is. De waarheid waar de wereld die al zo lang door ruzie makende sekten en scholen verdeeld is moeizaam naartoe werkt, namelijk dat alle sekten vormen en

fragmenten van één enkele integrale waarheid zijn, en dat alle disciplines langs verschillende wegen naar één allerhoogste ervaring toewerken. Het Goddelijke kennen, zijn en bezitten is het enige dat nodig is en sluit al het andere in of leidt er naartoe. Op dit ene unieke goed moeten we ons richten en als dat eenmaal bereikt is zal al het andere dat het Goddelijke voor ons kiest, iedere vorm en manifestatie die nodig is, ons eveneens gegeven worden.

De synthese die we ons ten doel stellen kan daarom niet gevonden worden door ze allemaal te combineren of door ze achter elkaar te beoefenen. Ze kan alleen tot stand komen door de uiterlijke vormen van de Yogadisciplines ter zijde te laten en daarentegen een centraal en gemeenschappelijk beginsel aan te grijpen waarin ze allemaal overeenstemmen en dat hun karakteristieke grondbeginselen in de juiste verhouding en op de goede plaats insluit en gebruikt. Op dezelfde wijze moeten we een centrale dynamische kracht nemen, een gemeenschappelijk geheim van de uiteenlopende methoden en daarom in staat om hun verscheidenheid aan energieën en toepassingen op een natuurlijke wijze te selecteren en opnieuw te combineren.

Dit hadden we ons in het begin ten doel gesteld toen we het vergelijkende onderzoek naar de methoden van de natuur en de methoden van de Yoga ter hand namen. Nu komen we daarop terug om ons aan een wellicht definitieve oplossing te wagen.

Maar eerst richten we onze aandacht op een opmerkelijk Yogasysteem dat nog steeds in India bestaat en van nature een synthese is. Het vindt zijn oorsprong in een belangrijk centraal beginsel en een grote dynamische kracht van de Natuur. Maar het is een Yoga op zich, geen synthese van andere scholen. Dit systeem is de weg van *Tantra*. Ten gevolge van bepaalde ontwikkelingen is *Tantra* bij degenen die geen *Tantrik*<sup>34</sup> zijn in ongenade gevallen. Dit is met name te wijten aan ontwikkelingen op haar linker pad, de *Vāma Mārga*, dat niet tevreden was met het overstijgen van de dualiteit van zonde en deugd,

---

[34] *Beoefenaar van Tantra, een klassieke discipline en systeem van voorschriften en rituelen gericht op de Shakti, de scheppende oerkracht van het universum, als weg naar bevrijding.*

en in plaats van ze door een spontane juistheid van handelen te vervangen, soms bandeloosheid en ongeremde sociale immoraliteit tot methode scheen te maken. Niettemin was *Tantra* oorspronkelijk een groot en zeer krachtig systeem gegrondvest op ideeën die in ieder geval gedeeltelijk waar waren. Zelfs aan haar onderverdeling tussen een rechter en linker pad<sup>35</sup> lag een diepgaande waarneming ten grondslag. In hun oude symbolische betekenis gaven de woorden *Dakṣiṇa* en *Vāma* het onderscheid weer tussen de weg van Kennis – de Natuur die zich in de mens bevrijdt door de kracht en het gebruik van haar eigen energieën, beginselen en potenties juist te beoordelen – en de weg van *Ananda*<sup>36</sup> – de Natuur die zich in de mens bevrijdt door de kracht en het gebruik van haar eigen energieën, beginselen en potenties vreugdevol te aanvaarden. Maar beide paden kregen met vervaging van hun principes en vervorming van hun symbolen te maken en kwamen in een vrije val terecht.

Als we echter ook hier de feitelijke methoden en oefeningen terzijde laten en ons op het centrale beginsel richten, merken we allereerst dat *Tantra* zich uitdrukkelijk differentieert van de *Vedische*<sup>37</sup> Yogamethoden. In zekere zin hebben alle scholen die we tot nog toe onderzochten, een *Vedantisch*<sup>38</sup> uitgangspunt: hun kracht en methode ligt in kennis. Hiermee wordt niet altijd een verstandelijke scherpzinnigheid bedoeld maar ook kennis van het hart, uitgedrukt in liefde en geloof, of kennis in de wil, die zich in actie uitwerkt. De heer van de Yoga is bij al die scholen de *Poeroesha*, de Bewuste Ziel die weet, observeert, aantrekt en leidt. Maar bij *Tantra* is het integendeel *Prakṛti*, de Ziel in de Natuur en de uitvoerende Energie in het universum, de Wil-in-de-Kracht. Juist door de

---

[35] *Dakṣiṇa Mārga* en *Vāma Mārga* in Sanskriet

[36] *De goddelijke vreugd en gelukzaligheid.*

[37] *Gebaseerd op de Veda, de oeroude spirituele geschriften, vele eeuwen mondeling overgeleverd en nog steeds gereciteerd. Ze vormen de basis van de Hindoeïstische levensbeschouwing.*

[38] *Een latere periode van spirituele teksten gebaseerd op de Veda, waarmee met name de Upanishads en BhagavatGita aangeduid worden.*

intieme geheimen van deze Wil-in-de-Kracht en haar methoden, haar *Tantra*, te leren kennen en toe te passen, streeft de *Tantrische* Yogi de doelen van zijn discipline na: meesterschap, volmaaktheid, bevrijding en geluk. In plaats van zich uit de gemanifesteerde Natuur en al haar moeilijkheden terug te trekken, ging hij de confrontatie aan, vatte de koe bij de horens en overwon. Maar op het laatst werd het uitgangspunt van de *Tantrische* Yoga grotendeels onder haar techniek bedolven, wat bij *Prakṛti* een algemene tendens is, en werd het een repertoire van formules en occulte rituelen, die bij juist gebruikt nog macht bezaten, maar van de zuiverheid van hun oorspronkelijke bedoeling ver waren afgedwaald.

In dit *Tantrische* grondbegrip komt één kant van de waarheid naar voren: de verering van Energie, de *Shakti*<sup>39</sup>, als de enig doeltreffende kracht om alles te bereiken. Het andere uiterste vinden we in de *Vedantische* opvatting van de *Shakti* als macht der Illusie en in de zoektocht naar de stille, passieve *Poeroesha*<sup>40</sup> als het middel tot bevrijding uit de door de actieve Energie gecreëerde misleidingen. Maar in de integrale opvatting is de Bewuste Ziel de Heer, de Natuur-Ziel is zijn uitvoerende Energie. De *Poeroesha* ontleent zijn aard aan Sat<sup>41</sup>, het wezen van het bestaan op zich, puur en oneindig; *Shakti* of *Prakṛti* ontleen hun aard aan *Chit*<sup>42</sup> – de pure en oneindige macht van *Poeroesha's* zelf-bewuste bestaan. De verhouding die hen beide verenigt schommelt tussen de twee polen van rust en actie. Als de Energie geabsorbeerd is in de gelukzaligheid van bewust zelf-bestaan, is er rust; als de *Poeroesha* zich in het handelen van zijn Energie uitstort, is er actie, schepping en vreugde – ofwel *Ananda* van worden. Maar terwijl *Ananda* de schepper en verwekker is van alle wording, is *Tapas* zijn

---

[39] de scheppende oerkracht van het universum, kracht, energie

[40] Het goddelijk element in ons en in het universum. Het zelf. De innerlijke ziel.

[41] *Sat-Chit-Ananda*: Zijn-bewustzijn-gelukzaligheid.

[42] *Geest, bewustzijn*.

methode, ofwel de kracht van het *Poeroesha* bewustzijn. Die kracht is gericht op de eigen oneindige mogelijkheden in het bestaan en brengt embryonale begrippen of waarachtige Ideeën – *vijñāna* in het Sanskriet – voort, die de zekerheid van hun eigen vervulling hebben omdat ze uit een alwetend en almachtig Zelf-bestaan ontspringen en in zichzelf het karakter en de wet van hun eigen wording in termen van denken, leven en materie bevatten. De uiteindelijke almacht van *Tapas* en de onfeilbare vervulling van de Idee zijn de eigenlijke basis van alle Yoga. Vertaald naar de mens worden deze begrippen (*Tapas en Vijñana*) Wil en Geloof – een wil die zichzelf uiteindelijk effectueert omdat zijn substantie uit Kennis bestaat en een geloof dat in het lagere bewustzijn een nog niet in de manifestatie gerealiseerde Waarheid of waarachtig Idee reflecteert. Deze fundamentele zekerheid van de Idee wordt bedoeld wanneer de Gita zegt: “Welk geloof of vast idee de mens ook in zich draagt, dat zal hij worden<sup>43</sup>”.

We zien dus vanuit welk fundamenteel perspectief we de Natuur vanuit psychologisch gezichtspunt moeten zien – want Yoga is niets anders dan toegepaste psychologie: in de Natuur vindt de *Poeroesha* door middel van zijn Energie, zijn voltooiing. Maar de voortgang van de Natuur is tweevoudig, hoger en lager, of als we aan die begrippen de voorkeur aan geven: goddelijk en ongoddelijk. Het onderscheid bestaat feitelijk alleen om praktische redenen. Want er is niets dat niet goddelijk is en vanuit een ruimer gezichtspunt is dit onderscheid in woorden even betekenisloos als het onderscheid tussen natuurlijk en onnatuurlijk, want al wat bestaat is natuurlijk. Alle dingen zijn Natuur en alle dingen zijn God. Maar voor praktische doeleinden is het onderscheid zinvol. De lagere Natuur, datgene wat we kennen en zijn en moeten blijven zolang ons geloof niet is veranderd, brengt beperkingen en verdeeldheid met zich mee, is Onwetend van aard en culmineert in het leven van het ego; maar de hogere Natuur waar we naar verlangen gaat middels eenwording en het overstijgen van beperkingen te werk, heeft de aard van Kennis en culmineert in het goddelijk leven. De overgang van het lagere naar het hogere is het doel van Yoga; en die overgang kan tot stand gebracht worden door het lagere te verwerpen en naar het

---

[43] *yo yac-chraddhah sa eva sah* in Sanskriet.

hogere te ontsnappen– het gebruikelijke gezichtspunt – of door het lagere te transformeren en tot de hogere Natuur te verheffen. Dit laatste moet veeleer het doel van een integrale Yoga zijn.

Maar in ieder geval moeten we altijd vanuit iets in het lagere tot het hogere bestaan komen en Yogascholen selecteren elk hun eigen vertrekpunt dan wel hun eigen ontsnappingspoort. Ze specialiseren bepaalde activiteiten van de lagere *Prakṛti* en richten die op het Goddelijke. Maar normaal werkt onze natuur in een integrale ontwikkeling waarbij de gehele complexiteit van al onze bestanddelen door onze omgeving beïnvloed wordt en die ook weer beïnvloedt. Het hele leven is de Yoga van de Natuur. Zo moet ook de Yoga die we nastreven een integrale activiteit van de Natuur zijn en het enige verschil tussen de Yogi en de mens die gewoon zijn natuur volgt, bestaat er dan uit dat de Yogi de integrale werking van de lagere Natuur – die in en door middel van ego en verdeeldheid werkt – in zichzelf vervangt door de integrale werking van de hogere Natuur, die in en door God en eenheid werkt. Natuurlijk, als voor God de wereld verzaken enkel ons doel is, dan is een synthese niet nodig en bovendien tijdsverspilling; in de praktijk zou ons enig doel dan moeten zijn om uit de duizend paden die naar God voeren, de kortste en snelste weg te vinden. We hoeven dan niet stil te staan bij het verkennen van de verschillende paden die toch elk bij hetzelfde doel uitkomen. Maar als we geheel ons wezen integraal willen transformeren zodat het de kenmerken van Goddelijk bestaan verwerft, dan wordt synthese een noodzaak.

De te volgen methode is derhalve onze gehele bewuste persoonlijkheid in contact met het Goddelijke brengen, een relatie met Hem opbouwen en Hem vragen ons hele wezen in het Zijne te transformeren. In zekere zin wordt God Zelf – de ware Persoon in ons – de *sadhaka*<sup>44</sup> van de *sadhana*<sup>45</sup> en tevens de Meester van de Yoga, die de lagere persoonlijkheid als centrum van een goddelijke metamorfose en als instrument voor de eigen vervolmaking gebruikt. In feite brengt

---

[44] *Sadhaka, Degene die de weg van spirituele zelfdiscipline gaat.*

[45] *Sadhana, De weg van spirituele zelfdiscipline.*



de druk van *Tapas* – de kracht van het bewustzijn in ons , die aanwezig is in de Idee uit de goddelijke Natuur wie we in onze volheid zijn – haar eigen verwezenlijking teweeg. De goddelijke en de alwetende en almachtige daalt op het beperkte en obscure neer, verlicht en inspireert gaandeweg de lagere natuur en vervangt alle kenmerken van het lagere menselijke licht en sterfelijk handelen door zijn eigen werking.

Psychologisch vertaalt deze methode zichzelf in een groeiende overgave van het ego, van zijn hele domein en al zijn instrumenten, aan het Transcendente met zijn onmetelijke en onberekenbare maar altijd doeltreffende werking. Dit is zeker geen korte weg of gemakkelijke *Sadhana*. Er is een kolossaal geloof voor nodig, een onversaagde moed en bovenal een eindeloos geduld. Want er zijn drie stadia, waarvan alleen de laatste echt snel of volledig gelukkig kan zijn: eerst de poging van het ego om met het Goddelijke in contact te komen, vervolgens de veelomvattende, totale en daarom moeizame voorbereiding van de hele lagere Natuur om door de goddelijke werking de hogere Natuur te ontvangen en te worden, en de uiteindelijke transformatie. In feite vervangt de goddelijke Sterkte vaak onopgemerkt en van achter de sluiers, onze zwakte en blijft ons steunen wanneer het ons aan geloof, moed en geduld ontbreekt. Ze '*laat de blinde zien en de lamme over de heuvelen gaan*'. Het intellect wordt zich bewust van een Wet die zich weldadig doorzet en een steun die ons overeind houdt; het hart spreekt van een Vriend van de mens, een Meester van alle dingen of van een universele Moeder die ons telkens wanneer we struikelen, weer overeind helpt. Daarom is dit pad tegelijk het moeilijkst denkbare en toch, in verhouding tot de enorme reikwijdte en doelstelling, het gemakkelijkste en zekerste van allemaal.

Wanneer deze activiteit van de hogere natuur integraal op de lagere inwerkt, springen er drie kenmerken in het oog. Ze werkt in de eerste plaats niet volgens een vast systeem of vaste volgorde zoals bij de gespecialiseerde Yogamethoden, maar kent een soort vrije en toch geleidelijk meer intensieve en resolute werking op verschillende plaatsen tegelijk, die bepaald wordt door het individuele temperament waarin ze opereert, door het ondersteunende materiaal dat zijn natuur te bieden heeft en de obstakels die het opwerpt tegen zuivering en vervolmaking. In zeker zin heeft ieder mens op dit pad daarom zijn

eigen Yogamethode. Toch volgt deze werking bepaalde gemeenschappelijk en brede lijnen die ons in staat stellen om zeker geen routine systeem, maar een soort *Shastra*<sup>46</sup> of wetenschappelijke methode van Yogasynthese op te bouwen.

Ten tweede accepteert deze integrale werkwijze onze natuur zoals die door onze evolutie vanuit het verleden gevormd is en brengt haar ertoe om geheel en al, zonder iets essentieels te verwerpen, een goddelijke verandering te ondergaan. Alles in ons komt onder handen van een machtig Ambachtsman en wordt getransformeerd tot een zuivere belichaming van wat het nu nog op een verwarde manier tot uitdrukking probeert te brengen.

Door die steeds groeiende ervaring beginnen we te ontdekken hoe deze lagere manifestatie opgebouwd is en dat ieder deel ervan – hoe misvormd, kleinzielig of lelijk ogenschijnlijk dan ook – de meer of minder vervormde of gebrekkige weergave van een element of werking uit de harmonie van de goddelijke Natuur is. We gaan dan ook begrijpen wat de *Vedische Rishis*<sup>47</sup> bedoelden toen ze zeiden dat onze voorvaders vorm gaven aan de goden<sup>48</sup> zoals een smid het ruwe materiaal in zijn smidse smeedt.

Ten derde gebruikt de goddelijke Macht in ons alle leven als middel voor deze integrale Yoga. Iedere ervaring en elk uiterlijk contact met de wereld om ons heen, hoe triviaal of desastreuus ook, wordt voor het werk gebruikt en iedere ervaring, zelfs het meest afschuwelijke lijden of het meest vernederende falen, wordt een stap op weg naar vervolmaking. En naarmate we onze ogen openen, herkennen we in onszelf Gods methode in de wereld, dat Hij in de duisternis licht voor ogen heeft en in zwakheid en verval kracht en in het smartelijke en ellendige verrukking brengt. We zien dat Gods methode in zijn lagere en hogere

---

[46] *Shastra, spirituele verhandeling, leerboek.*

[47] *Een Rishi is een ziener, een wijze uit de vedische tijd.*

[48] Hier worden de goden met een kleine letter geschreven en betekenen dan de krachten van onze mentale, vitale en fysieke wereld.

werking dezelfde is; in de eerste is de voortgang echter obscuur en langzaam door het onderbewuste in de Natuur terwijl ze in de tweede snel en zelfbewust is en het instrument de hand van de Meester laat zien. Alle leven is een Yoga van de Natuur en streeft er naar om God in zichzelf te manifesteren. Yoga geeft het stadium aan waarin dit streven zelfbewustheid kan worden en zich daarom in het individu geheel kan voltooien. Yoga verzamelt de uiteenlopende en weinig samenhangende activiteiten van de lagere evolutie en bundelt ze voor een gericht handelen.

Een integrale methode en een integraal resultaat. Eerst een integrale verwezenlijking van Goddelijk Zijn; niet alleen een realisatie van het Ene in zijn eenheid zonder onderscheid, maar ook van zijn overvloed aan aspecten die evenzeer voor het betreffende bewustzijn nodig zijn om het volledig te leren kennen; niet alleen realisatie van eenheid in het Zelf, maar ook van eenheid in de eindeloze verscheidenheid aan activiteiten, werelden en schepselen.

Daarom ook een integrale bevrijding. Niet alleen vrijheid geboren uit een ongebroken contact en identificatie van het individu in al zijn delen met het Goddelijke<sup>49</sup>, waardoor het zelfs in gescheidenheid, zelfs in dualiteit vrij<sup>50</sup> kan worden; niet alleen de realisatie waarbij het hele bewuste bestaan doorlopend in dezelfde staat-van-zijn is als het *Goddelijke*<sup>51</sup>, in de staat van *Satchitananda*; maar ook verwerving van de goddelijke natuur door transformatie van deze lagere persoonlijkheid tot een menselijk evenbeeld van het Goddelijke<sup>52</sup>, en de totale en allerlaatste vrijmaking van allemaal, de verlossing van het bewustzijn uit

---

[49] *sāyujya-mukti*

[50] Geheel vrij, net als de *Jivanmukta* (*degene die in dit leven bevrijding vindt*), helemaal vrij is zelfs zonder dat het lichamelijke leven definitief opgaat in Samadhi. (Noot van Sri Aurobindo).

[51] *sālōkya-mukti*

[52] *sādharmya-mukti*

het vergankelijke ego patroon en zijn eenwording met het Zijn-dat-Eenis, universeel in zowel wereld als individu en Transcendent één zowel in de wereld als voorbij het hele universum.

Met deze integrale realisatie en bevrijding gaat een volmaakte harmonie in de resultaten van Kennis, Liefde en Werk samen. Want volledig vrij zijn van ego is bereikt, evenals eenwording-in-zijn met het Ene in alles en boven alles. Maar aangezien het bewustzijn dat verwerft niet door zijn verworvenheid wordt beperkt, winnen we ook de eenheid in Gelukzaligheid en de geharmoniseerde diversiteit in Liefde zodat alle verhoudingen in het spel voor ons mogelijk blijven zelfs terwijl we op de hoogten van ons wezen de eeuwige eenheid met de Geliefde bewaren. En door eenzelfde ruimhartigheid, die een geestelijke vrijheid waarborgt die het leven omarmt en niet van een afgezonderd bestaan afhankelijk is, zijn we in staat om zonder egoïsme, gebondenheid of weerstand in ons denken en lichaam een kanaal te worden waardoor goddelijk handelen vrijelijk over de wereld kan uitstromen.

Niet alleen vrijheid, maar ook zuiverheid, gelukzaligheid en volmaaktheid zijn het wezen van het goddelijke bestaan. Een integrale zuiverheid die allereerst de volmaakte weerspiegeling van het goddelijk Zijn in onszelf en vervolgens de volmaakte uitstroom van zijn Waarheid en Wet door ons mogelijk maakt en wel binnen de bepalingen van het leven en door middel van het juiste functioneren van het complexe instrument dat we in onze uitwendige delen zijn, is voorwaarde voor een integrale vrijheid. Dit resulteert in een integrale gelukzaligheid waarin de *Ananda* van alles dat in de wereld wordt gezien als zinnebeeld van het Goddelijke en de *Ananda* van al wat niet tot de wereld behoort, tegelijkertijd mogelijk worden. En het voltooit de integrale volmaaktheid van onze mensheid als model van het Goddelijke binnen de omstandigheden van de menselijke manifestatie, een volmaaktheid die op een vrije en zekere universaliteit van zijn is gegrondvest, van liefde en vreugde, van spel met kennis en van spel met wil-in-macht en wil in onzelfzuchtig handelen. Ook deze volledige samenhang kan door de integrale Yoga bereikt worden.

Volmaaktheid houdt ook perfectie van verstand en lichaam in, zodat de hoogste resultaten van *Rajayoga* en *Hathayoga* besloten moeten liggen in de ruimste formulering van de synthese, zoals die uiteindelijk

door de mensheid tot stand gebracht moet worden. In ieder geval moet een volledige ontwikkeling van de algemene verstandelijke en fysieke vermogens en ervaringen die door Yoga binnen bereik van de mensheid liggen ook binnen de reikwijdte van de integrale methode vallen. Ze zouden ook geen reden van bestaan hebben als ze niet aan een integraal bestaan van verstand en lichaam ten dienste zouden staan. In wezen zal dit verstandelijk en lichamelijk bestaan een vertaling van het spirituele bestaan in zijn zuivere verstandelijke en lichamelijke waarden zijn. Zo kunnen we een synthese bereiken van de drie niveaus van de Natuur en de drie modaliteiten van menselijk bestaan die de Natuur heeft geëvolueerd of nog evolueert. Aan de reikwijdte van ons bevrijde wezen en aan de vervolmaakte vormen van handelen, zouden we dan ook het materiële bestaan, onze basis, en het mentale leven, ons intermediaire instrument, kunnen toevoegen.

Ook zou het integrale karakter waar we naar streven niet reëel, of zelfs maar mogelijk zijn als we ons tot het individu zouden beperken. Aangezien onze goddelijke vervolmaking de realisatie van ons zelf in de kern, in het leven en de liefde omarmt en dit evenzeer door middel van anderen als in onszelf, zou de groei van onze vrijheid en haar resultaten in anderen de onvermijdelijke uitkomst en tegelijk het grootste nut van onze bevrijding en vervolmaking zijn. De constante en inherente poging tot zo'n groei zou zijn toenemende en uiteindelijk volledige veralgemening in de mensheid inhouden.

Een ruimhartig en volmaakt spiritueel bestaan op deze manier integraal maken, zou tot vergoddelijking van het normale materiële menselijk bestaan leiden evenals van zijn enorme – zowel individuele als collectieve – seculiere inspanning tot mentale en morele beschaving en zou evenzeer de bekroning van onze individuele als van onze gemeenschappelijke inspanning zijn

Deze voleinding zou niets minder betekenen dan dat het innerlijk koninkrijk der hemelen zich in het uiterlijke koninkrijk der hemelen weerspiegelt en het zou ook de ware vervulling van de grote droom zijn die in verschillende bewoordingen door de wereldgodsdiensten wordt gekoesterd.

Alleen de ruimst denkbare synthese van vervolmaking is hen

waardig die met een toegewijde visie gewaar zijn dat, in het verborgene, God in de mensheid woont.